

tanulmányait a szegedi és pesti egyetemen. Szomorú dolog, hogy az események ezt is megakadályozták.

Közben, 1942 után édesanyám beteg lett, és hiába volt minden küzdelem (Marosvásárhely, Budakeszi, Kolozsvár), állapota egyre romlott, és 1944 augusztusában meghalt, alig 32 évesen. Megrendülve, mély részvéttel temette egész Szováta népe. Édesapámat már mozgósították, éppen csak a temetésre sikerült hazajönnie. Ennek ellenére nem maradtunk egyedül, ott volt nagymamánk, az apácák, a plébános úr, a szomszéd Szilveszterék, de főleg Szováta népe, amely nap-nap után tanúbizonyságát adta szeretetének. Édesapánk zsoldja pontosan érkezett a háború végéig, anyagi gondjaink nem voltak, és nagymamánk a legnagyobb szeretettel gondozott.

Anyám temetése után röviddel Szovátát is elérte a front. Először a német parancsnokság foglalta el a kántori lakot, de mi ottmaradhattunk. Aztán jöttek az oroszok, hadikórházat rendeztek be, minket kidobtak az utcára. Ez volt a nagy összeomlás, mindent felprédáltak, tönkretettek vagy elvittek. Alig maradt valami, szinte a nulláról kellett újrakezdeni. Szováta is megsínylette a sok robbantást, amit a visszavonuló németek végeztek. Villany sem volt este, lámpa-vagy gyertyafénynél imádkoztunk buzgón, hogy édesapánkat hazavezérleje a Jóisten. A magyarországi harcokban eléggé súlyosan megsebesült, hadikórházzal vonultak vissza bajor területre, amerikai hadifogság következett, de imáink meghallgatásra találtak, és 1945 novemberében hazaérkezett egy elgyötört, jobb karjára félig béna ember, akit alig ismertünk meg. Nagy öröm volt azért nemcsak otthon, de egész Szovátán, és ahogy egy kicsit helyrejött, mindjárt elkezdte a munkát.

Nagyok voltak a háborús veszteségek, de a régi lendülettel újraindították a kórusokat, a színjátszó csoportot, előadásokat a Kultúrotthonban és a Munkásotthonban is. Még egy operettet is bemutattak 1947-ben, A sárgapitykés közlegényt, és a színjátszó csoport országos díjat és hozott Szovátára 1947 vagy '48-ban. A környék településeit is bejárták, gyerekként én is szerepeltem több alkalommal. Aztán jöttek a „népi hatalom” korlátozásai, számunkra a tanügyi reform volt a kegyelemdöfés, és 1948 őszén fájó szívvel elköltöztünk Szovátáról.

Gyulakután lett igazgató 1950 teléig, ekkor betegsége miatt áthelyezték Kelementelkére szintén igazgatónak az I-IV. osztályos iskolához, itt 1957-ig maradtunk. Gyulakután kötött másodszer házasságot, Técsy Piroska tanítónővel, és 1950-ben megszületett Zsófia testvérünk is. E két helyen megpróbál lendíteni a művelődési életen is, de az eltérő körülmények, emberek, meg az „előírások” igencsak korlátozták a lehetőségeket. Kevés idő is jutott erre, mert sok abszurd munkával terhelték a pedagógusokat: betűvető tanfolyam, beiskolázás, jelszófestés kerítésekre, kalászgűjtés, kólorádóbogár meg rágcslók elleni küzdelem, szérúszolgálat, állatösszeírás, kollektivizálás, agitációs brigád, tapasztalatcserék, nyári tanfolyamok, és sok más hasonló dolog.

1953-ban újra lehetősége adódott továbbtanulni, és be is iratkozott édesapám a „Bolyai” természettan-földrajz levelező tagozatára. Ehhez felső tagozati munka kellett, így 1954-ben Felsőszófalvára kapott kinevezést. Tíz évet töltötünk ott, ez is aránylag termékeny időszak volt számára, mivel jó tantestületbe került. Azonnal be is kapcsolódott minden munkába, hiszen volt ott kórus, színjátszó csoport, gyermek- és tantestületi zenekar. Gyakorlókertet létesített az is-

kola mellett a gyümölcs-és zöldségkultúra szélesítésére, szép eredménnyel. A tehetségesebb gyermekekkel külön hangszeres oktatást folytatott. Több nagyszerű előadásra („A cigány” pl.) és hangversenyre került sor Sófálván és környékén. 1956-ban végül megszerezte tanári diplomáját. Ebben az időben kapta meg a „Munka-érem” kitüntetést.

Kelementelkéről a tanítók kongresszusára küldték, és utolsó állomáshelyén, Nyárádmogyoróson (1964-1977) megkapta az „érdemes” címet is. Itt is sokat tett az iskolában, a művelődési életben, az emberek között, a falu felemeléséért. Működése során végig támogatta, segítette a tehetséges gyermekeket anyagiakkal is, és nem túlzás azt mondani, hogy nagyon sok értékes, igaz ember került ki a keze alól.

Gyakran kiújult betegsége, ereje fogyott, és 42 évi szolgálat után 1973-ban nyugdíjba vonult. Ekkor temettük el nagymamámat, a hűség és kitartás mintaképét, aki édesapámat végigkísérte egész életén át. Négy év múlva, 1977-ben feleségével Székelyudvarhelyre költözött, ott még eljárhatott templomba, és a ferencrendiek templomában néhányszor még orgonához ültetett. Bejárta a környéket, gombatérképet szándékozott készíteni. Ezt sajnos betegsége miatt nem tudta befejezni. 1979 novemberében epeműtéten esett át. Egy évig aránylag jól volt, de 1980 végén megmutatkozott a rák romboló ereje. 1981 júliusában halt meg, 68 évesen. Gyászjelentésére Benedek Elek sorait kölcsönöztük:

*Jézus tanítványa voltam
Gyermekekhez lehajoltam
A szívemhez felemeltem
Szeretetre így neveltem...*

Dr. Búzás Árpád ny. vegyész-mérnök, Medgyes

(Köszönetet mondunk Derzsi Ferenc ny. szovátai tanítónak fenti írás megküldéséért. „Számunkra példa és felemelő emlék marad”- írja.)

A Landerer és Heckenast nyomda előtt – 1848.

Dr. Szócs Károly műhelyéből

El kell mondjam...

Szóval, el kell mondjak valamit, nevezetesen az ún. *maglaviti csodával* kapcsolatosan, habár feltételezhetem már az elején, hogy az *Átalvető* olvasói bizonyára még a nevet sem igen hallották, s ha netán mégis, akkor rövid soraim színes kiegészítésnek szánom.

A maglaviti csodáról, röviden: 1935. május 31-én Maglavitban (a Dolj megyei, a Duna bal partján, a bulgáriai Vidin-nel szemben fekvő Calafattól nem messze észak-nyugati irányban fekvő havasalföldi faluban) Petrache Lupu¹ nevezetű csobán² (juhásztor) egy nagy fűzfa előtt találkozott Istennel, aki azt mondta, beszéljen az emberekkel, hogy térjenek meg; minekutána az Úr hasonló módon harmadszor is megjelent a szóban forgó fűznél, utána Lupu, aki születése óta néma volt, beszélni kezdett (!) és elmondotta a falubélieknek a történeteket, amit az ortodox egyház természetesen magáévá téve híre ment az egész országban, s utána hatalmas tömegek keltek útra és látogatták meg a helységet és a történet színhelyét, ami a falu lakóit anyagi jövedelemhez is jutatta. Feljegyezték, hogy hordágyon vittek oda bénákat és más betegeket, sőt, csodával határos gyógyulások híre is keringett az ortodox hívők között, s nem-sokára a szegény juhásztor nagy hírnévre tett szert. Sőt, Antonescu tábornok kívánságára repülővel elvitték a Donkanyarba, ahol állítólag azt mondta volna a fronttal kapcsolatosan: „Razboiul va fi pierdut” – a háborút elveszítjük. (Nota bene: s még mondja valaki, hogy nem volt igaza.)

Bizonyos, hogy Luput megvizsgálta két neves román professzor is: Gh. Marienescu, az ideggyógyász és Parhon akadémikus, s mindketten „teljesen egészségesnek” mondták.

Majd 2009-ben az ortodox egyház exhumálta és a közben felépített új templomban³ helyezte el földi maradványait.

Ami nem olvasható az egyébképpen meglehetősen részletes anyagban a Wikin, azt akarom elmondani, nevezetesen:

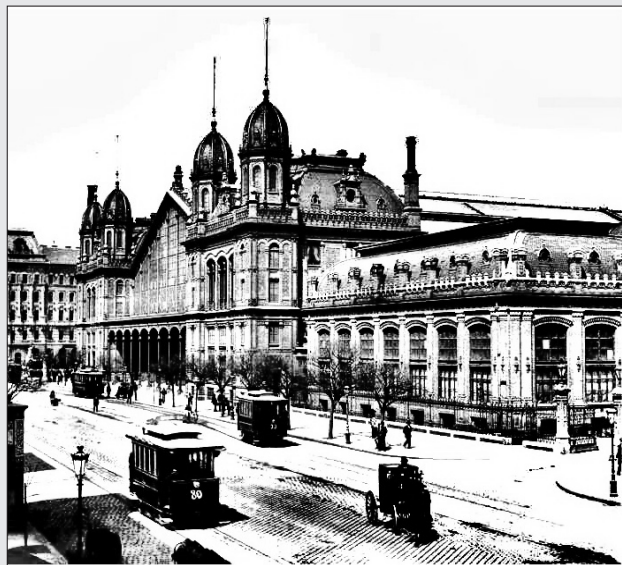
Nagybátyámat, egyben keresztapámat, Imre bátyámat,

1935-ben behívták a román hadseregbe⁴ és mint szabót, egy brassóival együtt Focsani-ba küldték, éspedig egy ezredeshez, tisztiszolgának. (A brassóival jól ismerték egymást, hiszen együtt voltak inasok.) Egyébképpen köztudott, hogy az akkori román hadseregben előszeretettel osztottak be magyarokat tisztiszolgának, mint a keresztapámat is. Imre bátyámtól tudom az alábbi részleteket:

A két Imre tisztiszolga feladata volt az ezredes és felesége ruhatárát (és cipőállományát) gondozni, hiszen az ezredes úr csak és csakis kifogástalanul vasalt ruhában jelent meg az ezrednél, az ezredesné pedig még asztalhoz is elegáns öltözetben ült le. Mikor pedig híre járta a maglaviti csodának, lévén az ezredes felesége buzgó ortodox, elhatározták a másik Imrének Maglavitba való küldését, hogy majd személyesen számoljon be a látottakról. Az útiköltség mellett jelentős összeget is kezébe nyomtak azzal a meghagyással, hogy azt majd tegye be az ortodox egyház adományi perselyébe.

Imre három nap múlva visszatért, asztalhoz ültek valamennyien, és meghalgatták a beszámolót az ott látottakról: Imre mindenről a legmagasabb dicsérettel szólt, hogy micso-da csodákat is látott, amikor egyik bénult beteg felkelt és járni tudott, és hogy ő mennyire közel érezte magát az Úrhoz; mindezt nagy-nagy meglepődéssel hallgatták – főképpen az ezredes úr erősen istenfélő felesége, aki aztán megkérdezte, odaadta-e az adománynak szánt pénzt, amire szemrebbenés nélkül hazudta: nemcsak azt, hanem a saját zsebből ki is egészítette, ami nagyon meghatotta az ezredes úr feleségét és nyomban utasította férjeurát, hogy fizesse ki Imrének azt. Persze, a valóságban nemhogy nem tett saját zsebből a küldött összeghez, hanem egyetlen lejt sem tett be az ortodox egyház perselyébe, mindent megtartott saját magának. Természetesen, keresztapám végig hallgatott, tudva, hogy a másik Imre minden szava csupa hazugság volt.

Aztán leszereltek, és mind a ketten mentek saját útjaikon:

A Nyugati pályaudvar – 1896.

¹ Petrache Lupu (1907-1994) a Lupu szó románul a farkas megnevezése, családnévként is előfordul, akárcsak a magyarban; a Petrache keresztnév a Petru / Péter havaselvi változata;

² Románul cioban, a szó a török hasonlóból került át a románba, hiszen a románok eredeti megnevezése a vlach, ugyancsak juhásztort jelent, és ma is él a bolgár-görög határon a hegyekben egy vlach nevű népcsoport;

³ A Ceausescu-féle román „nemzeti kommunizmus” utáni időszak egyik jellemzője az eső utáni gomba szaporodási módja szerinti, már-már mániákus jelleget öltő ortodox templomépítési akció, íme számokban: 2008-ban épült állami költségvetésből 806 (ortodox) templom (Nota bene: 2 templom naponta!); 242 iskola; 36 kórház (lásd: Razvan Vintilescu, in: Cotidianul 18. 02. 2009);

⁴ Manapság nyilván feledésbe merült, hogy aki behívót kapott a r. hadseregbe, lehetősége volt, hogy saját lóval vonuljon be: ezek megnevezése volt a *schimbasi*, s ezért katonai szolgálati idejük rövidebb volt

nagybátyám szabóműhelyt nyitott szülőfalumban, majd keresztapám lett. Kitűnő szabó és jó kedéjű emberként maradt meg emlékezetemben. A másik Imre pedig, majd a háboru utáni időben, a kommunista párt funkcionáriusa lett, hol Brassóban, hol Bukarestben ült valamilyen pártirodai széken.

Mikor pedig elérkezett 1951-52-ben a kollektivizálási idő – azaz terror! – akkor úgy a szabó keresztapám, mint saját, kőművesmester apám kuláknak minősültek és egyik napról a másikra két és fél hektárnyi földtől is megfosztva, kisémmizetten és osztályellenségként megbélyegzett állapotba jutottak. Engem kidobtak a 9-ik osztályból. És ekkor Imre bátyám- és keresztapámnak eszébe jutott a tisztiszolgai közös idő, és elment Brassóba, a volt barát és szabóinastárs segítségét remélve. Az eredmény: egy politikai előadás, hogy „nincs kegyelem senki kuláknak, ez pártunk szigorú politikája, felszámolni a bűnösöket, amilyen te is vagy”.

Nem kívántam megnevezni a hajdani, brassói szabóinasból lett pártfunkcionáriust, aki Brassóban egy gazdag szász kereskedő palotának beillő házában lakott, s nem átalította később hajdani tisztiszolga társának elpanaszolni, amikor kirúgták úgy funkciójából, mint fényes lakásából.

Néha talán nem árt, ha felidézzük a mai fiatalok épülésére olyan történeteket, melyeket immáron nemigen volna honnan megtudjanak.

A balgaságról

Amikor Nápoly királya a város híres személyei felől érdeklődött, akkor egy bizonyos Josepho Guillettót neveztek meg, aki egy vaskos könyvben feljegyezte a fontosabb férfiak balgaságait.

A király maga elé kérte és megkérdezte: Én is benne vagyok a te könyvedben?

Josepho kinyitotta a könyvét és kezdte olvasni:

- Nápoly királya 12 000 dukáttal Afrikába küldött egy szerecsenyt, lovakat vásárolni.

- Miért gondolod ezt balgaságnak? – kérdezte a király meglepetten.

- Mert a mór a pénzzel nem fog visszajönni, ott fog maradni Afrikában.

- És ha mégiscsak vissza fog jönni!?

- Akkor a szerecsenyt fogom majd beírni a könyvembe! (in: Westphalenpost, 8. 10. 1955, per: Horst Geyer: Über die Dummheit, 328. o.)

*

A balgaság általános méretű gyakorisága azt bizonyítja, hogy embernél nem annyira hátrányos, mint az állatok esetében, ahol a buta egyedek a létért való küzdelemben gyorsan kiírtódnak. (Horst Geyer: Über die Dummheit, 318. old.)

*

Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) szokta volt mondani:

okos és szorgalmas	– ilyen nincs;
okos és lusta	– magam vagyok;
buta és lust	– reprezentációs célra még jól használható;
buta és szorgalmas	– ettől őrizzen meg az ég;

Amikor Liszt Ferencet kifütyülték

Az elmúlt évet az UNESCO Liszt-évvé nyilvánítva, a világ valamennyi civilizált részén megemlékeztek Liszt Ferenc születésének 200-ik évfordulójáról. Ebből az alkalomból írtam a Székelyföld c. irodalmi folyóirtaba egy nagyobb lélegzetvételű megemlékezést. (Hasonló alkalomból írtam a Darwin- 2009 és a Chopin-évben – 2010 – egy-egy megemlékezést ugyanott.)

Meglehetősen nagyszámú német nyelvű forrást használtam fel, amelyek között magyarul először idézhettem Andersennek Liszt hamburgi hangversenyéről szóló rendkívül sokatmondó leírását is.

Közben megjelent az erdélyi szászok Münchenben szerkesztett, kéthetente megjelenő lapjában Dr. Franz Metz* bánáti származású zeneszakértő tollából egy – számomra megdöb-bentő – írás arról, ahogyan Lisztet életében először és minden bizonnyal utoljára kifütyülték Erdélyben; lásd: Franz Liszts Konzert in Hermannstadt, Siebenbürgische Zeitung, Seite 10, 15.11.2011. (Dr. Metz-el jó viszonyban vagyok, gyakran beszélgetünk telefonon, magyarul is jól beszél.)

A történet pedig a következő:

Miután Liszt 1846. okt. 22-én Szekszárdon ünnepelte 35. születésnapját, útra kelt: Temesvár, Lugos, Arad, Nagyszeben, Nagyenyed, Kolozsvár, Bukarest, Jászvásár, Kiev, Csernovic, majd Konstantinápoly. Bánáti hangversenyein a szokásos közönségsiker, majd november 20-án, a nagyszebeni Redout-termében, amikor a tapsoló közönség ráadást kért, a szászok az Erlkönig-átíratot, a magyarok pedig a Rákóczi-indulót kérték, amit Liszt játszani kezdett, hiszen kedvelt darabja lévén, máskor is szívesen játszotta ráadásként. És akkor, a tapsviharban fütty volt hallható!

Kit füttyülték ki? Liszt Ferencet! Miért füttyölték ki? A Rákóczi-indulóért!

Metz dr. részletesen ismerteti a kolozsvári magyar újságban megjelenteket, pl.: „Liszt halott. Nincs többé. November 20-án Szebenben eltemették.” Közben a szászok is belátták a hibát, s felajánlottak Lisztnek egy újabb hangversenyt, amiért 600 aranyat ajánlottak fel, de Liszt elutasította.

Azzal is egyetérthetünk, hogy a szabadságharc két évvel korábban kezdődött, éppen itt és ekkor, Nagyszebenben.

Metz dr. írását egy eddigelé nem ismert kis Liszt-szoborral egészítette ki, alkotója a francia Jean-Pierre Dantan (1800–1869), magassága 50 cm. 1840-ben egy Liszt emlékműhöz készült, ma magántulajdonban van Bajorországban. A szobor képe közlésének engedélyezéséért hálás köszönettel tartozok Dr. Franz Metz tanár úrnak. (A szobor fotóját készítette Gerhard Schmidt)

* Franz Metz (szül. 1955, Daruvár / Darova) német orgonaművész, karmester és zenetörténész;

Beszédünk tudományos, illemteni és erkölcsi követelményei

„Semmi romlott beszéd szátokból ki ne jöjjön,
hanem csak ami jó, ami szükséges az építésre
és áldásos a hallgatóra”
Pál apostol

(tudománya)

Beszédünk legfontosabb követelménye az, hogy megértse a másik ember. A helyes beszéd a helyes gondolkodással kezdődik.

Bármiről is legyen szó, egy kérdés csak addig tűnik bonyolultnak, amíg teljesen meg nem értjük. Am mihelyt érteni kezdjük, mindjárt egyszerűvé, és egyszerű, világos, tiszta formában kifejezhetővé válik. A helyes megértés tehát előfeltétele a világos megfogalmazásnak, ezért először is pontosságra kell törekednünk a gondolkodásban, s ez maga után vonja a pontos, választékos, árnyalt fogalmazást is. Ha ugyanis pontosan megértettük, hogy miről van szó, a megfogalmazás mikéntje már szinte magától következik. Csak az érthetőt lehet értelmesen elmondani, ezért nyilvánvaló, hogy helyesen beszélni (írni is) csak az tud, aki helyesen gondolkodik.

Mindebből az is következik, hogy amíg az ember nem tud megfogalmazni valamit egyértelműen, világosan és tömören, addig még maga sem tudja azt, legfőnnebb csak sejti. Tisztán fogalmazni csak letisztult gondolatokat lehet, a zavaros gondolatok ellenben zagya megfogalmazáshoz vezetnek. A ködös, sejtéseken és logikai buktatókon nagyvonalúan átsikló fölényeskedés, amely mások butaságával magyarázza magasröptű szárnyalásának érthetlenségét, valójában az illető mondanivalójának értelmetlenségét takarja.

Akinek az ítélete felületes, annak a kifejezése pongyola. Az értelmes ember nyelve tehát legyen szabatos, világos, egyértelmű és pontos. Ehhez mindenekelőtt a szavak jelentésének pontos ismeretére van szükségünk, hogy azután egyértelműen használhassuk őket. A nyelv és gondolkodás összefügg, ezért jól gondolkodni igazán *csak anyanyelven* lehet, melyen minden szó, árnyalat értelmét pontosan érzékelhetjük. A fogalmak tisztázása a tiszta fogalmazás előfeltétele, e nélkül értelmetlen álvitákba bonyolódunk, mint amikor saját lábába botlik meg az ember.

A vita tárgya mindig egy kérdés, mely válaszra vár, a vita célja pedig az igazság kiderítése - közös erőfeszítéssel - mégpedig oly módon, hogy a meglevő adatokból próbáljuk a hiányzókat kitalálni, vagy kikövetkeztetni. A kérdés világos megfogalmazása és az ellentétes állítások pontos, tömör, jó megfogalmazása és rögzítése elsődleges feladat, mert ezzel elkerülhetjük a félreértések körüli szökváltásokat (amikor tulajdonképpen mindketten másról beszélünk), ugyanakkor érthetőbbé, áttekinthetőbbé is válik a dolog, és így jobban tudunk haladni, építkezni vele.

Ha a tétel világosan és egyértelműen le van szögezve, ha nem is értünk egyet vele, kiindulásként akkor is feltételeken el kell fogadnunk, hogy amit a másik mond: igaz. Nem lehet egy vitát ott kezdeni, ahol befejezni kéne: a másik álláspontjának a küszöbről való elvetésével. Közös alap, közös kiindu-

lópont nélkül még vitatkozni sem, legfőljebb csak veszekedni lehet. De ha valamit a vitapartnerünk állított, a legbölcsebb ráhárítani a bizonyítás terhére. Am a belőle logikai úton levont következtetések képtelenségének kimutatásával (ha vannak ilyenek) könnyűszerrel bebizonyíthatjuk annak tarthatatlanságát. Ha viszont mi állítunk valamit, akkor a legjobb, ha az ellenérveket is mi magunk hozzuk fel és cáfoljuk meg, de a másikra bízhatjuk az ebből adódó következtetések levonását.

A vita során igyekezzünk minél jobban megismerni egymás gondolatait, hiszen ahhoz, hogy egyetérthessünk, először is meg kell értenünk egymást. Másban is felmerülhet jó gondolat, s a vitában nem az a fontos, hogy kinek van igaza, hanem hogy mi az igazság.

Vita érdemben csak a szövegről folyhat, elvileg nem lehet döntő, hogy egy kijelentés vagy érv kitől származik, vagy milyen magasra épített szószékről hangzik el, sem pedig, hogy hányan és mióta támogatják. A tudományos gondolkodás természeténél fogva demokratikus, mert nem ismer tekintélyt, csak tudományos igazságot. A legkisebb tanulónak is igaza van a legkiemelkedőbb szaktekintéllyel, vagy a legnagyobb tömeggel szemben, hogyha állítását nem csak bizonygatja, hanem be is tudja bizonyítani. (Ezért szokásos, hogy a tudományos művek, közlemények élén nem sorolják fel a szerző címét, rangját, mert mindennél jobban maga a mű minősíti a szerzőjét). Egy gondolat helyességét igazságtartalma (belső törvényszerűségei és a valósághoz való viszonya) alapján döntjük el, nem pedig a szerző társadalmi helyzete, magánélete, a róla kialakított vélemény vagy a kettőnk viszonya szerint.

A kijelentések elvileg mindenki által ellenőrizhetők kell legyenek. Pontosan kell megvizsgálnunk, mennyire megbízható a tapasztalatunk, nem látszólagos-e az összefüggés, nem helytelen-e az általánosítás, nem hibás-e a következtetés, következnie kell vagy csak következhet, stb. A vita akkor tekinthető befejezettnek, ha végére a vitapartnernek között kialakul az egyetértés a felvetett kérdésben. A jó vita meghozhatja a helyes választ, vagy pedig olyan pontra is juthatunk, amelyet adott ismereteinkkel már képtelenek vagyunk eldönteni, s így egyik választásnak sem tulajdoníthatunk jelentőséget. Ilyenkor a vitát nem lehet lezárni, csak függőben hagyni lehet.

Hogyha igényt tartunk véleményünk komolyságára, megfontoltságra, mérlegelő gondolkodásra van szükségünk. Hogyha már kitátjuk, mondjunk is valamit, ne csak jártassuk a szánkat. A megfontolatlanosság, a tudománytalan gondolkodás hibás észjáráshoz, előítéletekhez vezet. A helyes gondolkodás ellenben a tévedés ellen hat, hiszen nyilvánvaló hogy az értelmes ember ritkábban téved, mint a korlátolt. Persze, van, aki könnyebben és gyakrabban jut el új felismerésekhez, van, aki nehezebben és lassabban; de egy kérdés megértését sohasem a gondolkodás sebessége biztosítja, hanem a gondolkodás pontossága és mélysége.

A tudomány által iskolázott tudat az emberi lélekbe ülteti

az igazság keresésének örömét, a felfedezett tények tisztelét, és azt a képességet, hogy eldöntetlen kérdéseket nyitva hagyjon. Aki megtanulta, hogy mi a tudomány, az nem lesz bizonytalan ott, ahol tud valamit, de nem fog erősködni ott is, ahol valójában nem tud semmit.

(illemtana)

A vitának csak akkor van értelme, ha jóhiszemű. Az olyan vita, amelyből hiányzik a nyitottság, a jóindulatú érdeklődés és a megoldásra való készség, amelyben mindenki fújja ugyan a magáét, de a másikra oda sem figyel, az ilyen "vita" céltalan, értelmetlen, felesleges és eredménytelen: süketek párbeszéde. Az illem megköveteli, hogy mindenkit meghallgassak, anélkül azonban, hogy vitába is szálljak vele; mert *vitatkozni mindenről lehet ugyan, de nem mindenkivel*. Vannak olyan témák, melyekhez mindenki hozzá mer szólni, holott voltaképpen csak kevés ember igényelheti, hogy meg is hallgassák a szavát. Sok embernek az életéből már előre tudhatjuk, hogy mi a véleménye; de azt is lehet tudni, hogy mit ér a véleménye. A jellemtelen, léha, felelőtlen emberek szava bizony nem sokat ér.

Belső szépség (lelki szépség, kulturáltság) híján beszédünk tartalmatlan, üres fecsegés, mely éppen a mondanivaló hiányának a leplezésére szolgál. Senkinek a szava nem árad olyan parttalanul, mint a nagyszájú, önhitt, meggondolatlan embereké, akik sokkal nagyobb élvezettel hallgatják a saját hangjukat, mint bárki másnak a beszédét. A sok beszéd azonban szegénység: a mély gondolatok és a nagy érzelmek kevés beszédűek. A nyeglékhez, pökhendiekhez ezért fölösleges szólni, mert ők sem vitapartnernek, sem tanulónak nem alkalmasak. Ilyenkor hallgatás a szózat.

Ha a vélemények ütközésének a célja nem az igazság kiderítése, hanem az ellenfél legyőzése, akkor az már nem vita, hanem *vetélkedés*. Rosszindulat ellen mit sem ér az érv, mert az ellenséges szándékú ember nem az igazság tisztázására, hanem a legyőzésre törekszik. Az igazságot pedig maga is ismeri, csak el nem ismeri, így hát a gonoszt szavakkal meggyőzni nem lehet. A legvilágosabb okfejtés sem használ, hogyha a másik szűklátókörű, önző érdekét előbbre tartja, mint az igazság és a jog tiszteletét. Jobb ilyenkor kitérni az értelmetlen szélmalomharc és szócséplés elől.

Mi magunk sohase sértegezzünk, ne ócsároljunk, ne káromoljunk, ne gúnyoljunk és ne szidalmazunk senkit, mert aki gyűlölettel szól (vagy ír), az eleve bebizonyította, hogy tartalmatlan a vitára, mert hiányzik belőle az, ami minden vitakozás előfeltétele: az elfogulatlan tárgyilagosság. Kerüljük tehát a nyers, ingerült, türelmetlen, goromba, személyeskedő, tiszteltlen és rosszindulatú beszédet, mely amúgy sem használ senkinek, mert sem meggyőzésre, sem kényszerítésre, csak megbántásra alkalmas; ez pedig sohasem értelmes cél, ezért teljesen fölösleges. Ha véleményünk eltér, bizonyítékra van szükségünk, nem gyalázkodásra. Ha szavakat vadosunk egymáshoz, ahelyett, hogy gondolatokat cserélnénk, akkor az már nem beszélgetés, hanem *veszekedés*. A veszekedésnek azonban semmi értelme, mert azon kívül, hogy csúnya és ártalmas, ezzel még egyik sem győzi meg a másikat, csak megerősödik saját sérelmében, s így még ront is a helyzeten. Ezért kerüljük a hangoskodást, mert az igazságot nem a hangerő dönti el: az emelt hang még nem bizonyíték. Ha

tehát igényt tartunk arra, hogy ne csak halljanak, hanem meg is hallgassanak, érvekkel kell győznünk, nem túlkibálással. Indulatoktól fuldokló hangon nem is lehet értelmesen és szípen beszélni, ami nem jelenti azt, hogy egyébként ne lehetne igazunk. Nem arról van szó, hogy ne verjük vissza az igazságtalan támadásokat, de mi magunk sohase használjunk fájdalmat okozó, becsmérő, csúfoló és csúnya szavakat, mert aki sárral dobálózik, maga is sáros lesz.

A harag rossz tanácsadó. A hirtelen felindulás nem mentő körülmény elhamarkodott kijelentésekre, mert az ilyen rendszerint több szenvedést okoz, mint amennyit szüntet. Ne ragadtasson el becsvágy, dolyf, sértett önérték, mert az igazi nagyság nem a felfuvalkodottság, hanem a türelem és az önmérséklet kifejeződése. A tisztességes ember előnyben részesíti a szelíd, barátságos eszközöket; a tömény gyűlölet uszító légkörében is megmarad józannak, bölcsnek, mérsékeltnek, és ezáltal megelőzi a bűnt.

Legkülönbjeink megmutatták, hogyan szabad akár indulatoktól forrongó hangon is szólni: csak a legmagasabb művészi, tudományos és erkölcsi szinten. Ehhez azonban az érzelmek és gondolatok emelkedettebb szárnyalása szükséges: kiállni az igaz ügy mellé kell, és nem a hitvány személyek ellen, bírálni, megbélyegezni is csak a tetteket szabad, és nem rosszindulatúan minősíteni egyéneket, mindig megmaradva ezáltal a magasabb elvek és érzelmek színvonalán, sohasem süllyedve a kötekedés és személyeskedés szintjére.

Foglalkozásából fakadóan a Tudósítónak egyedülálló szerepe van az igazság bemutatására és a hamisság leleplezésére a nagy nyilvánosság előtt. A tudósító szóba áll akárkivel, de nem vitatkozik vele, nem mond ellent, nem minősít és nem háborodik fel, hanem kérdések feltevésével higgadtan igyekszik az ellenvéleményt (a tételt) minél pontosabban és világosabban megfogalmaztatni és rögzíteni, hogy az eddig szándékosan homályba burkolt képmutató, hazug álláspontot és aljas, gonosz szándékot a saját szavaival fedhesse fel, az elfogulatlan szemlélő és a közvélemény ítélőszéke előtt.

(erkölcstana)

A becsületes és jellemes ember nyíltan kiáll a jó mellett és a rossz ellenében, azaz a jó ügyet és a nemes eszményeket bármilyen helyzetben is nyíltan képviseli (és nem szó titokban összeesküvéseket.) Az ember ugyanis akkor érdemli ki az Ember nevet, ha tudja (vagy érzi), hogy ezen a világon mi mennyit ér, és lelkileg elég erős, hogy az értékesebb védelmében kiálljon. A kiállás nem vitatkozás, hanem *színvallás*, de példaértékű, és így eredményesebb is, mint a lapulás: hiába vár visszhangot, aki nem mer kiáltani. Egyetlen szavazatnak is a többség ellenében megvan a maga erkölcsi értéke és jelentősége, ha elhatárolódást jelent a gáztettől. Ne oda állj, ahol hasznot remélsz, hanem ahová a lelkiismereted parancsolja. Bizonyos dolgokat ki kell mondani és meg kell tenni, függetlenül a következményektől, melyek engem fenyegetnek, mert nem az a fontos, hogy mi lesz, hanem hogy mi legyen! A tisztességes ember kitart kifogástalan magatartása mellett még akkor is, amikor az nem tűnik célravezetőnek, de önmagán kívül nem áldoz fel senkit.

A Szó hatalmas fegyver, mérhetetlenül erősebb, mint a kard, mert a Szó tovább él akkor is, ha az ajak lezárult, és semmiféle hatalom sem zárhatja sírba. A jellemes ember a

vértanúságot is képes vállalni, mert semmi sem igazolhatja engedékenységünket és alávetettségünket a gonosznak. Még mindig több valamiért meghalni, mint valamiben meghalni.

A Szó éles fegyver, ezért vigyáznunk is kell vele, hogy ki-váltképpen szereteteinknek ne ejtsünk fájdalmas és talán sohasem gyógyuló sebeket általa. Nem szabad az „őszinteség” jegyében kíméletlen brutalitással hiábavaló, fölösleges szenvedést okozni másoknak, nem szabad tapintatlanul megbántani senkit. Ha úgy hiszed, hogy igazad van (és ki nem hiszi?), az túlságosan is megkeményíthet másokkal szemben, s így legtöbbször igazunk tudatában követjük el legsúlyosabb vétkeinket. De az az ember, akinek mindig „igaza van”: elviselhetetlen.

Ha az őszinteség nem szeretetből, segítőkészségből és mások intimitásának tiszteletben tartásából fakad, akkor az már nem őszinteség, hanem érzéketlenség, tapintatlanság vagy szemérmertlenség, egyszóval szemtelenség. A szemérem tiltja, hogy intim és benső dolgainkat arra méltatlannak, vagy a nyilvánosság elé kitárjuk; tapintat az ilyesmit pusztán kíváncsiságból nem is kutatni; de titokban kell tartanunk a bizalmas értesüléseket, mert ami bizalmas, az nem tartozik mindenkire. Mély gondolatokat és meghitt érzelmeket nem is lehet akárki előtt, sem bármikor feltárni.

Vannak helyzetek, amikor a hallgatás, amely meghallgatás, sokkal mélyebb kapcsolatot létesít két ember között minden párbeszédnél. Az emberek többsége amúgy is saját gondoljaival, gondolataival van tele, de nem helyreigazításra, csupán törődésre vágyik. Fölszemes szókimondásunkkal csak ártanánk az ügynek, amely mellett elköteleztük magunkat, és csak rontanánk vele a kimenetel esélyeit, ha csak fájdalmat, zavart vagy nevetséget okoznánk anélkül, hogy a javulásra a legcsekélyebb esélyt is nyújtanánk: ilyenkor hallgatni kell. Az embernek előbb az esze járjon, ne pedig a szája; ezért hogyha mégis megszólalsz, legyenek a szavaid értékeesebbek, mint a hallgatásod. Az erkölcsi kérdés mindig abban áll, hogy mi az, amit el kell hallgatnom, és hol, miben hallgatom bűnösen. Mert *éppoly nagy hiba beszélni, amikor hallgatni kellett volna, mint hallgatni, amikor beszélni kell.* Ennek eldöntése azonban csak akkor lehet helyes, ha sohasem magamra, hanem mindég csak az ártatlanul szenvedő(k)re vagyok tekintettel; más szóval szeretetből beszélek és szeretetből hallgass.

Az igazság elhallgatása legtöbbször értelmetlen és csak tetézi a bajt. Sokszor még a kegyetlen igazság is közölhető oly módon, hogy attól a tévelygő ember észbe, a szenvedő ember pedig erőre kapjon, és bölcsen rendet teremtsen zilált lelki világában; nem hazugságra és ámtásra van tehát szükség, hanem az igazság érdességeinek és éles sarkainak a lecsiszolására. A bölcs ember igaz, de nem ejt sebeket, és jóságos anélkül, hogy becsapna vagy félrevezetne bárkit. Ám vannak igazságok, melyeket csak kíméletesen, „becsomagolva”, esetleg viccesen lehet szóvá tenni. Mennyi komoly dolgot nem tudnánk elmondani, ha nem tudnánk tréfálkozni. Ha tehát kellemetlen igazságokat vagyunk kénytelenek szóvá tenni, akkor azt a lehető legkíméletesebb, legkevésbé sértő hangnemben, módon tegyük. A szívnek nincs logikája: egy grammnyi jóság nemegyszer többet ér és többet használ, mint a mázsányi igazság. És ennek belátására nem is kell nagy ész, csak egy csöppnyi szeretet.

Nem kell minden kis szálkát észrevenni, minden pici tévedést kiigazítani, minden véletlen

lára hágásért összetűzni, minden kicsi hibáért másokat megfedni, minden jelentéktelen nézeteltérést kiélezni, minden csekélységet túl komolyan venni. Bizonyos dolgokat egyszerűen nem érdemes szóvá tenni: okos fül nem hall meg minden butaságot, és nem tesz szóvá minden apróságot. Főleg az öregekkel, a szüleinkkel és házastársunkkal szemben legyünk jóérzésűek és elnézőek, és soha ne kritizáljuk őket; amelyik fa árnyékában nyugszol, annak az ágait ne nyesegetsd.

Az éleslátás pedig csak akkor jó tulajdonság, ha távolba látással párosul. Ne légy hát kicsinyeskedő, szőrszálhasogató, mert piszkálódással és akadékoskodással is agyon lehet gyötörni egy embert, és meg lehet rontani a legjobbnak induló viszonyt.

Abból kell kiindulnunk, hogy mi sem vagyunk tökéletesek, hiszen mindnyájan gyarlók és esendők vagyunk, mégsem szeretjük, ha állandóan figyelmeztetnek, rendre utasítanak, bírálgatnak és kioktatnak bennünket. Ezért jobb, ha mindekelőtt magunkkal szemben vagyunk szigorúak, ellenben másokkal szemben legyünk türelmesek, nagyvonalúak, segítőkészek és gyöngédek, mert így irányt nem téveszthetünk.

Ez persze nem jelenti azt, hogy véleményünknek is feltétlenül egyeznie kell, de ne akarjuk a másikat mindenáron meggyőzni. Előítélet ellen mit sem ér az érv, csak előfeltevés ellen, erőszakkal pedig amúgy sem lehet eldönteni, hogy valójában kinek van igaza. Ezért, ha csak lehet, tartsuk tiszteletben mások nézetét, hitét, meggyőződését, szokását akkor is, ha nem értünk vele egyet, mert a saját eltérő véleményéhez, felfogásához mindenkinek joga van, de senki sem erőltetheti vagy kényszerítheti azt másra.

A beszélgetés, az eszmecsere a demokrácia egyik területe, de nem csak a szólásszabadságé, hanem egymás véleményének és érzelmeinek a tiszteletben tartásáé is. Bárki, aki szellemi fölényben van a másikkal szemben, lépre csalhatná logikájával; de hát kell-e azért valakinek is megváltoztatnia meggyőződését vagy hitét, mert a közvetlen vitában nem tudja megállni a helyét? Hiszi, hogy van olyan eszmetársa, aki helyt tudna állni helyette is, és ez elég neki; nem emlékszik már az érvekre, de tudja, hogy léteznek, mert hallotta őket és meggyőzték őt. Ezért a beidegződött gondolkodási mintáktól észérvekkel eltéríteni már nem is lehet.

(röviden:)

A gondolkodás és a nyelvi kifejezés szorosan összefügg, ezért szépen és jól beszélni csak nemes lelkű és kulturált ember tudhat. A nyelvhasználatban ugyanis tükröződik az ember egész szelleme és egész jelleme: műveltsége, gondolkodásmódja, érzelmvilága, erkölcsisége, egyénisége. Így hát a beszéd nem csak azt mutatja meg, hogy milyen közösséghez (nyelvhez, tájhoz, kultúrkörhöz) tartozunk, hanem minősít is bennünket.

Dr. Veér Győző – Szováta

Dr. Veér Győző előző lapszámunk 50-51. oldalán közölt írásának (Az emberi lét) végéről lemaradt a szerző neve. A szerkesztő hiába ellenőrizte többször is, az utolsó munkalépésnél hiba történt. A szerző és az olvasók elnézését kérjük.

Támogatóink

(a megjelölt előfizetői díjakat meghaladó befizetéseket tekintjük támogatásnak)

Adakozó	Ft
Ádám Sára	Budapest 500
Asztalos Dénes	Szekszárd 3500
Bakos Gyula	Vértesszőlő 1500
Balázs Imre	Vác 1000
Balázs József	Gödöllő 500
Balázs Judit	Budapest 500
Banner Zoltán	Békéscsaba 3500
Bányai Attila	Zalaszentiván 1500
Bányai Károly Barna	Budapest 1500
Bedő Árpád	Budapest 8500
Bereczki Zoltán	Debrecen 1500
Boda Lajosné	Márok 3500
Boér Ferenc	Kolozsvár 5000
Csegezi Károly	Budapest 500
Csibi Zoltánné	Budapest 500
Csizmadia Attila	Szombathely 500
Csont Sándor	Gödöllő 1500
Csupor Dezső	Jakabszállás 3500
Deák István	Kolozsvár 3000
Dénes László	Szentendre 3500
Derzsi Ferenc	Szováta 25 RON
Dr. Andrásy Gyula	Újkígyós 3500
Dr. Antal Balázs	Budapest 8500
Dr. Babos Éva	Cece 5000
Dr. Bálint Géza	Tolna 1500
Dr. Bartha Levente	Szentgotthárd 2500
Dr. Bay Miklós	Budapest 1500
Dr. Bencsik József	Cegléd 1500
Dr. Brumár Mihály	Karancsság 2000
Dr. Budaházy György	Mosonm.óvár 8500
Dr. Búzás Gáborné	Abda 1500
Dr. Czákó József	Göd 2500
Dr. Czákó Judit	Budapest 2500
Dr. Csidey Mária	Budapest 1500
Dr. Elekes József	Debrecen 5000
Dr. Farkas Szabolcs	Monor 5000
Dr. Gönczy Béla	Nagykörös 3500
Dr. Grepály András	Budapest 3500
Dr. Harmath Ferenc	Abony 3500
Dr. Kabdebó András	Cegléd 1500
Dr. Kasza Margit	Siófok 1500
Dr. Kegyes Emese	Szamosújvár 2000
Dr. Kelemen Ágnes	Százhalombatta 1000
Dr. Kevey Miklósné	Pécs 1500
Dr. Király József	Komló 3500
Dr. Kiss András	Pócsmegyer 500
Dr. Kiss János	Tatabánya 1500
Dr. Kiss József	
Dr. Kiss Kálmán	Berettyóújfalu 3500
Dr. Kovács Lajosné	Fehérgyarmat 3500
Dr. Máthé	Veresegyház 3500
Barabássy Lajos	
Dr. Mezei László	Tolna 3500
Dr. Molnár János	Siófok 1500
Dr. Nagy Jenő	Kalocsa 500

Dr. Opra Béla	Mór	8.500
Dr. Orbán Csaba	Nagyatád	8500
Dr. Péterffy László	Budapest	3500
Dr. Sebestyén Gyula	Nagyvázsony	3500
Dr. Sípós József	Szentendre	1500
Dr. Szabó Ilona	Budapest	3500
Dr. Szabó Zoltán	Szentjakabfa	3500
Dr. Szathmáry F. Péter	Pápa	4500
Dr. Szekeres Sándor	Monor	5000
Dr. Szemes Ferenc	Szekszárd	3500
Dr. Szentkirályi István	Debrecen	8500
Dr. Szilágyi Ágnes	Budapest	1500
Dr. Szilágyi Gizella	Farkasgyepű	3500
Dr. Szűcs Lajos	Kozármiszlény	1500
Dr. Tamás Attila	Pécs	5000
Dr. Úry Előd	Sopron	8500
Dr. Veress Pál	Budapest	3500
Dr. Zoltán Miklós	Nagykörös	3500
Dr. Zoltáni Miklós	Nagykörös	3500
Eöry Emese	Budapest	500
Fogarassy Lajos	Szekszárd	1500
Gallo Edit	Budapest	500
Germán O. András	Budapest	1500
Gyémánt Mihály Gyula	Mosonm.óvár	1500
Hegedüs Pál	Budapest	1500
Helmezy József	Budakalász	3.500
Holányi Zoltán	Zalaegerszeg	5000
Holányi Julianna	Berhida-Per.	3500
Horváth Tivadarné	Leányfalu	3500
Jeszkel Mária	Budapest	1500
Juhos-Kiss János	Budapest	1500
Kacsó István	Budapest	500
Kádár István	Budapest	500
Kastal András	Villány	500
Kegyes Attila István	Pécs	3500
Kegyes Emese	Szamosújvár	2000
Kemenes Árminné	Tárnok	1500
Király Károly	Mezőkovács-háza	1500
Kiss Ernő	Budapest	500
Kovács Katalin	Budapest	1500
Kristyák Istvánné	Oroszlány	1000
Kurkó János	Sz.udvarhely	1500
Lajos László István	Monor	500
Lenhardtne B. Emma	Budapest	1500
Losonczi Zoltán	Csongrád	3500
Mets László	Budapest	4000
Mogyorós Árpád	Siófok	1.000
Molnár Ferencné	Budapest	1500
Nagy Jenő Zoltán	Zichyújfalu	2000
Ódor Lászlóné	Budapest	13.500
Orbán Miklós	Nagyatád	4500
Orbán Szilveszter	Göd	1500
Palkó Gizella	Békéscsaba	500
Pánczél József	Pécs	1500
Pauler Ernőné	Szentlőrinc	500
Pável László	Szekszárd	500
Podolyák József	Budapest	1500
Prof. Dr. Andrásofszky Barna	Mosdós	3500
Prof. Dr. Istvánfy Gyula	Szigetmon.	3500
Prof. Dr. Péterffy	Debrecen	5500
Puskás Ibolya	Budapest	3500
Román Elemér	Szentendre	3500
Schmidt Sándor	Budapest	1000
Sedlmayr Ella	Sopronhorp.	1500
Serbán Dezső	Mór	1500
Spaller Árpád	Gyál	500
Szakáll Károly	Enying	500
Szegedi Jácint Enikő	Békéscsaba	500
Szilágyi Kálmán	Komárom	500
Szűcs Lóránd Gyula	Siófok	500
Török István	Sárospatak	3500
Vajda László	Vasalja	1500
Varró Gábor	Szentpéterszeg	500
Veresné Farkas Teréz	Örkény	1500
Víg Ildikó	Budapest	1000
Vígh Ferencné	Szekszárd	500
Vígh Judit Márta	Szazh.batta	500
Zolnai Pál	Vecsés	1500
Zsombori Ilona	Pécel	8500
Valiskó Ferenc	Salgótarján	5000 Ft, a Wesselényi-kripta felújítására

(A lista lezárva 2012. február 26-án.)

Emlékeztetünk rá: lapunk függetlenségét és erdélyi olvasóinkhoz történő díjmentes eljuttatását teszik lehetővé e nagylelkű adományok. Köszönjük!

Itt mondunk köszönetet Karsai Károly sarkadi diakónusnak, aki éveken keresztül, fáradságot nem kímélve biztosította erdélyi olvasóink számára lapunk átjuttatását a határon és Nagyszalontán történő feladását. Jelen lapszámmal kezdődően e feladatot Dr. Pálmai Tamás (Békés) vállalta át.

Komárom átadása – 1849

Kölcsey Himnusza

– kordokumentum és nemzeti ima

A Magyar Alkotók és Gondolkodók /MAG/ körében 2011. március 8-án elhangzott előadás

I. Bevezetés

Két jeles dátum: a Himnusz születése és Petőfi napja között látszólag minden aktualitást nélkülöző mindaz, amit elmondanék az elkövetkezendő egy órában. Aki iskolás műelemzésre gondol, azt viszont ki kell ábrándítanom.

A téma – bármennyire is felemelő – csupán egyetlen, de legmonumentálisabb mozzanata annak a hetven évnek, amelyet így jellemez 1857-ben a tudós Horváth Mihály:

„Egy lassú enyészeten búsongó népből élénk, vitor életű nemzet... mindenki tanul, törekedik szaporítani az ismereteket, terjeszteni a műveltséget. A kiváltságos osztály maga áll a reformok élére s maga követeli vissza törvényes függetlenségünket”.

E hetven év ismerete nélkül felfoghatatlan, hogy 1848. március 15-ének reggelén fázósan és kedveszegetten útnak induló hat fiatal legény mögé miként sereglett pillanatok alatt sokezeres tömeg, s miként tudtunk a kor két világhatalmával dacolva egy valóban új Magyarországot teremteni.

Négyük nevét már elfeledtük: Hamary Dániel, Sebő Antal, Gaál Ernő, Bulyovszky Gyula. Kettőét nem: Jókai Mór és Petőfi Sándor.

Ez a hetven év a magyarság történelmének egyik legsikeresebb, de mindenképpen leglelkesebb szakasza – a nemzeté válás évszázados folyamatának a befejeződése. E hetven év „arany Metszésében” született meg a Himnusz, az az egyedülálló nemzeti ima, amelyben önmagát fedezte fel egy nemzet. Különös kegyelem az, hogy Erkel Ferenc zenéje teszi teljessé, más himnuszokkal össze nem hasonlíthatóan kataritikussá.

II. Háromnegyed évszázados út a magyar függetlenség visszaszerzése felé

A nemzetállam fogalma Európa szerencsésebb sorsú vidékein a XVIII. század végén alakul ki. „Az államok addig önálló, elkülönült tartományok összeolvasztásával jöttek létre, ezért különböző törvényekkel, szokásokkal, intézményekkel, jog- és mértékrendszerrel rendelkező területek mozaikszerű hazáik voltak... A határokat nem jelölték ki pontosan megessék, hogy egy király alattvalói a szomszédos ország püspökének az egyházmegyéjéhez tartoztak. Az ország egymástól távol lakó alattvalói esetleg nem beszélték egymás nyelvét, véletlenek, háborúk kapcsoltak bizonyos tartományokat hol ehhez, hol ahhoz az államhoz. Mai szemmel nézve nyilvánvalóan abszurdum, hogy Dél-Németalföld a XVIII. század közepén ugyanazon

uralkodó fennhatósága alatt állt, mint Erdély” (Hahner Péter).

Magyarországon ez a folyamat korábban kezdődött – de későbbben fejeződött be. A török időkben, két pogány közt sínylődve Zrínyi „Ne bántsát a magyart” felkiáltása, Bocskai és Rákóczi „Patria”-ra hivatkozása, a reformáció prédikátorai és vitézi költészetek már magukban hordozták az egyetemes magyar nemzet fogalmának csírait.

„Óh, én édes hazám, te jó Magyarország, ki kereszténységnek viseled paizsát” (Balassa Bálint). „A külszói nemzettek egyetértének a magyarság elpusztításában”. (Forgách Ferenc, Báthori István kancellárja írta 1572-ben a „De statu rei publicae Hungaricae” című korszakos történeti munkájában.)

A csaknem két évszázadig tartó hadak járása, a sorozatos járványok,

éhínségek hosszú időre az egyén pusztát túlélését is bizonytalanná tették – a magasabb eszményeket csupán egyes kiemelkedő személyiségek képviselték. Mátyás Magyarországnak lakossága mintegy a felére olvadt le – a Rákóczi-szabadságharc után tán 3-4 millióan éltünk a Kárpát-medencében. És ennek a fele nem magyar volt.

Hogy a járványok pusztítását felmérjük: 1708-ban, csak a Székelyföldön meghaladt a százezret a pestis áldozatainak száma! (1707/1715-ös pestisjárvány). Az ezt követő békeévekben, a felvilágosult kormányzásnak köszönhetően javultak az életkörülmények. Az 1784/87-es összeíráskor (II. József) már 9 millió, 1846-ban (Fényes Elek közlése szerint) 14 millió az ország lakossága. Mindeközben Európában hódít a felvilágosodás, amelynek gondolkodói az értelmet állították a középpontba, **támadva a hagyományos intézményeket, szokásokat és erkölcsöket.**

A francia forradalom erőszakos és küldetéseszerű módon képviselte a felvilágosodás filozófiáját. A magyar felvilágosodás nem volt ennyire militáns – hazai viszonyainknak megfelelően a nemzeti művelődés felemelését, **a haladást** szolgálta, jelentős osztrák segítséggel.

- A két Ratio Educationis (1777, 1806) – általános tankötelezettség.
- A selmecbányai, a világon első bányászati-kohászati bányatisztképző, majd egyetem (1735-től folyamatosan fejlesztve), a keszthelyi Georgikon (1787)
- Postakocsi-járatok, hajózás a folyókon, sőt a Balatonon. (Festetics Phoenix-e)
- Hatalmas építkezési láz („barokk-sárga” templomok, kúriák, kastélyok)

- 1801 – himlőoltás alkalmazása – először Pesten (Bene Ferenc prof).
- Kempelen Farkas fantasztikus gépei
- 10 évvel Fulton előtt (1797) „Bucintoro” – az első gépi meghajtású hajó. (Batthyány)
- A nyelvújítás (fő korszaka 1770-1830) modernizálta, és mintegy 10.000 új szóval gazdagította nyelvünket
- A magyar nyelvű színjátszás kezdetei (Buda, 1890, Kelemen László, Kolozsvár, 1792 – és vándorszínészet).
- Bessenyei, Csokonai és Kisfaludy színdarabjai megteremtik a magyar drámát.

Ugyanekkor a francia forradalom, majd a napóleoni háborúk zűrzavara a békés Magyarországot Európa éléskamrájává teszik. Még a rossz minőségű élelmiszert is sokszorosan tudjuk eladni, gyors életszínvonal-emelkedés következik be. A jómód jele a (mára már eltűnő) népi építkezés és a gazdagon díszített népviselet, népi díszítőművészet első virágkora ez az időszak.

Csak hogy a vesztes háborúk miatt Ausztriában is válság tör ki – még Buda is felmerül székvárosként a nyugatról védhetetlen Bécs helyett!

Erőszakos, ötszörös devalváció, értéktelen papírpénz bevezetésére kényszerül az udvar 1810/11-ben. A réz hatkrajcárosokat érvénytelenítik: ez a parasztságot sújtja, mivel ebben a címletben volt a pénzkészlete. 1822/23: 250%-os adóemelés, erőszakos, visszamenőleges újoncozás, feloszlott megyei közgyűlések, sőt Nógrádban katonai kormányzás: ez a mélypont. Egy évtizednél alig több ez a visszaesés, de a hosszú békés, kiegyensúlyozott időszak után elviselhetetlen a teljes lakosság számára.

Tanulságos ebből a mélypont-évtizedből idézni egy országgyűlési „védiratot”. Szerzője Kovacsics Márton György, de segít neki Kazinczy Ferenc és nádasdi Sárközy István is. 1812-öt írunk. Nem 2006-o, vagy 2011-et. Figyeljünk! A három nemes szerző felrója az országot kormányzó (idegen) hatalomnak:

- Gyűlölettől befolyásolt szemléletét
- Tudatlanságát s a magyarság örökös vádolását külföldön
- A nemzeti szerencsétlenségeink örömteljes emlegetését,
- (Török alóli) felszabadulásunk hamis színben feltüntetését,
- Nemzeti nagyjaink pocskondiázását, jobb esetben elfelejtetését.
- Egyedül, önmagunktól nem tudunk „európaiak” lenni, felemelkedni.

Szimbolikus események jelzik egy új korszak kezdetét:

- Rudnay Sándor hercegprímás 1822-ben nemzeti zsinatot hívott össze az akkori magyar fővárosba, Pozsonyba.
- 1823: Az első magyar opera Kolozsvárott (Ruzitska Ferenc: Béla futása), és az Auróra-zsebkönyv (Kisfaludy Károly)
- Fonodák, bőrzemek épülnek,
- Építeni kezdik az esztergomi főszékesegyházat
- Bolyai János belefog az abszolút geometria megalkotásába.
- Megszületik Petőfi

- És: megszületik a Himnusz, ennek a nemzetépítő háromnegyed évszázadnak a „gyűjtőpont”-jában, amikor bebizonysodott, hogy a „haladás” önmagában kevés a nemzetépítéshez – ráadásul ez a haladás osztrák haladás – és

Széchenyi máig érvényes programot ad: „Vissza kell magyarosítanunk a magyarokat!”

Már csupán a közvetítőnek, a médiumnak el kell juttatnia mindezt a tömegekhez – amelyről azért tudjuk, hogy alapvető értékrendjében keresztény és nemzeti.

Ekkor, még...van közvetítő, „médium”: – az Egyház, egyházak. Emlékezzünk Rudnay Sándor érsekprímás katolikus zsinati kísérletére, 1822-ből. 1841-ben pedig a korondi unitárius zsinat dönt: ezentúl legyen magyar nyelvű minden iskola minden fokon! Követi ezt a többi felekezet is. Működik a sok polgári egyesület (Széchenyi a Pesti Körben lát először karácsonyfát!) A nemzeti sajtó virágzik. (Élet és Irodalom, Figyelmező, Koszorú, Nemzeti Társalkodó, Athenaeum, Pesti Hírlap stb.) Megjelenik a Hitel, Világ, Stádium, a Politikai programtörödékek, a „vándorkomédiások” szerkesztésük minden faluba eljutnak. A Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Színház felépül – pénzt adni nem tudó, ezért ingyen kubikoló parasztemberek is segítenek! Mészáros Lázár hadiakadémián képzi (titokban) a jövő magyar tisztikart. Debreczeni Márton: 1831, gőzmozdony Zalatnán.

És nem utolsósorban megszületik három alapvető, a **mai magyaroknak** tanulságos törvény:

- törvénybe iktatják az ország önállóságát
- a Partiumot visszacsatolják Magyarországhoz
- és törvényt alkotnak a magyar nyelv védelmében, nem is egyet.

Összefoglalva: felelős, nemzetért élő, nemzetstratégiát felépítő elit; a hagyományos nemzeti értékrendre épülő, egységes kultúra, eszmerendszer a köznéppel, s az ezt megjelenítő-közvetítő médiumok – megszületik a mai értelemben is vett magyar nemzet.

Ennek az új nemzeteszmének természetes módon való megjelenítői a két új nemzeti szimbólum, a **háromszínű zászló és a Himnusz**

III. Nemzeti jelképeink

Két nemzeti jelképünk tarthat számot a „kordokumentum” megjelölésre: a szabadságharcot megelőző évtizedekben született trikolór és Kölcsey-Erkel Himnusza.

Ezen okból sem foglalkozom az ezt megelőzően már megszületett keresztény királyság jelképeivel: a Szent Koronával, az apostoli kereszttel, a jogarral, országalmával és koronázási paláttal. Ugyanígy, ugyanilyen praktikus okokból mellőzöm a továbbiakban a szintén külön tanulmányokat, köteteket megérdemlő és megérdemelt nemzeti címerünket, valamint az ősi turult.

A nemzetté válás folyamata befejeződött: jelképei a háromszínű zászló és a Himnusz.

1. A nemzeti zászlónk két kor politikai küzdelmeinek is a középpontjába került.

A zászló – szervesanyag-tartalma miatt – a maga testi valójában esendő. Csúszkál, korabeli vagy nem sokkal fiatalabb ábrázolásaira hagyatkozhatunk. Egyetlen ősi példány áll rendelkezésünkre: a Berni Történelmi Múzeum őriz egy apostoli keresztet ábrázoló zászlót, vélhetően Szent István évszázadából. Az apostoli kereszt a korai Árpád-házi királyok pénzein, címeres ábrázolásain a keresztény királyi hatalmat jelképezi – tehát nem tekinthető egyértelműen magyar nemzeti zászlónak.

Megkülönböztetett figyelem illeti viszont a rendszermegingás második évtizedétől az Imre király idejéhez (1196 –

1204) kötött Árpád-házi zászlót, amelyet tudatos ferdítéssel „Árpád-sávos”-ként erőltettek be a magyar köztudatba. Csak mellékesen jegyzem meg: címertanilag „hétszer vágott mező” a neve, „sávos” akkor volna, ha páros számú vágást tartalmazna. Első hazai ábrázolása, méghozzá zászlóként való ábrázolása Szent István dénárán látható, tehát két évszázaddal korábbi időből. Nemzeti (voltaképpen hétköznapi) jelképként kell felfognunk, hisz Szent István uralkodói jelképeként az apostoli keresztet használta.

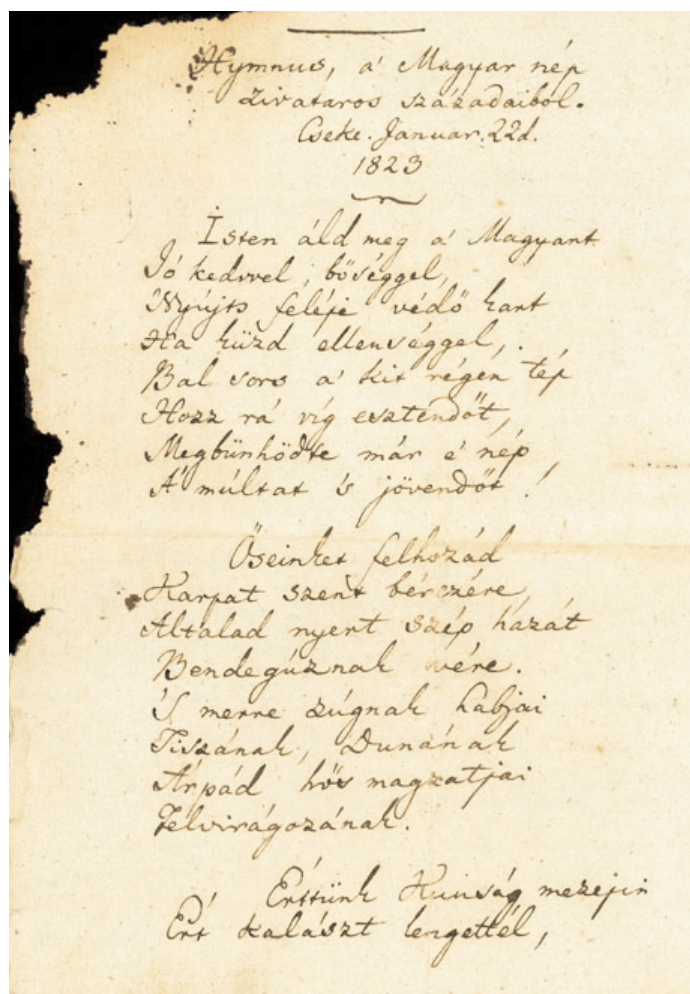
Hazánktól keletebbre sokkal ősbibb, az Árpádok keleti gyökereit bizonyító ábrázolásokat találunk - így például a donhuangi barlangtemplom Kr.u. IV. századi freskóin e zászló alatt vágtatnak a hun vitézek.

A XIII. századtól kezdve általánossá válik a hétszer vágott mező magyar zászlóként alkalmazása: a Képes Krónika, a „Zürichi címertekercs”, XV. századi kártyalapok, a Thúröczy-krónika, Johann Schreier Mohácsot ábrázoló festménye – sőt a török és kuruc időkben készült festmények.

Épségben megmaradt II. Rákóczi Ferenc zászlaja. A kortárs szóhasználatban „magyar módra vágott” zászlón a fejedelem jelmondata olvasható: *Iustam causam deus non derelinquet* (Az igaz ügyet nem hagyja el az Isten!)

Még érdekesebb, hogy a török elleni csatákat megörökítő Nyugat-európai miniatűrök, festmények egyetemesen a keresztény seregek lobogójaként ábrázolják! Az 1396-os nikápolyi csatát ábrázoló török miniatűrén is így van!

Vagyis joggal tisztelhetjük az országot építő Árpád-ház zászlaját nemzeti zászlóként, amelyet napjainkban a nemzetpusztító akarat ellenében emelt fel a hazafias magyarság.

1848/49 óta viszont a háromszínű, piros-fehér-zöld zászlót tekintjük nemzeti jelképünknek – a trikolór használata ekkor válik – francia példára? - más országokban is általánossá.

A vörös és ezüst („piros” és „fehér”) színek mellett már az első ezredforduló óta fel-feltűnt a harmadik, a zöld. Elsősorban az oklevelek függőpecsétjének fonalsodratában alkalmazták, elvéve koronázási drapériákon.

A háromszínű zászlót először – minden előzmény és későbbi következmény nélkül - a négyszeres fejedelem Báthory Zsigmond és Basta goroszlói csatájában (1601) használta az erdélyi sereg. A francia forradalom hatására – amikor Európa-szerte divatba jöttek a háromszínű zászlók – először Martinovics Ignác javasolta nemzeti zászlónak, majd 1806-ban királyi rendelet készül a magyar trikolórról, de csak az 1848-as forradalom írta elő törvényileg a használatát.

Sajnálatos, hogy az 1990-es címer-vitában, majd 2010-ben sem sikerült elérni, hogy a címer a zászlónkra felkerülhessen. A történelmi és érzelmi okok miatt már csak az utódállamokban élőkre gondolva is ez volna a helyes – **ők ünnepeiken a címer nélküli trikolórt használva nem volnának vádolhatók idegen állam zászlajának hordozásával.**

2. A Himnusz.

a. Előzmények.

A XIX. század közepéig – a fentebb említett akkori államszerkezetnek megfelelően – felekezetenként énekelt imák fejezték ki az összetartozást.

A katolikusok a szentistváni eszme újjáéledéseként kettőt is énekeltek:

Boldogasszony anyánk – az 1945 utáni emigráció újból felelevenítette; ez közismert.

Szent István ének. – Akrosztikonja: „Árvakert”. XIV. sz.-i gregorián dallam, hömpölygő 12-esek, hármas ütemben:

„Lankadnak szüntelen vitézlő kezei
Nem szűnnek iszonyú sírástól szemei”.

Mindez együtt jelentős (ismeretlen) irodalmi-zenei műhelyt sejtett!

A reformátusok Szenczi Molnár Albert XC. zsoltárát:

„Tebenned bízunk eleitől fogva”.

Az evangélikusok: 1566 óta Luther korálját: „Erős vár a mi Istenünk”

A felekezetenként külön himnuszok gyengítik a nemzet-tudatot. De ez a reformáció harcos, kezdeti villongásaiban kikerülhetetlen.

(**Sámbár Máttyás** protestáns prédikátor kovácsfogóval a fogainál megragadva hurcolja Nagyváradi főterén vitapartnerét, míg az el nem ismeri igazát. Vagy: a **Farkas utcai** templomot megrohmozó protestánsok a „pápista” gótikus ívek zárőveit is kiverik – sok halott!)

Európában a felvilágosodás évszázadában születnek meg a nemzeti himnuszok. Általában a dallama születik meg először – 1743: angol himnusz - Henry Carey (érdekes, hogy ez lett különböző változatokban a német, orosz, dán, svéd, svájci, liechtensteini himnusz is. Vagyis nem hordozott a dallam nemzeti sajátosságokat!) Az angol himnusz dallamának hatására születik meg Haydn Gott erhalte-je, sőt a Nincs még veszte Lengyelország is.

A Marseillaise dallama – szövege és dallama együtt, egyszerre született – magyar Himnuszon kívül nincs arra pél-

da, hogy előbb születik meg a szöveg, aztán a dallam!

A különböző nemzetek himnuszai néhány fennkölt, vagy fennköltnek vélt téma körül csoportosulnak:

- Dél-Amerika: szabadság + becsület
- angolszászok és Skandinávia : Béke+táj+szorgalom.
- franciás kultúrájú országok: igazság+törvény+becsület
- utódállamok: alig burkolt magyarellenesség, kivéve

Szlovéniát (France Preseren), motívumai: nép-haza, ifjak-hajadonok, jószomszédság. Szinte bordal!

- Uruguay – 1846, Kölcsey-hatás. (Figuerola+Debály Ferenc).

Néha különös utat jár be egy-egy vándormotívum. Meglepőnek tűnhet, hogy a Kárpátia együttes *Felvidéki táj című dala és az izraeli himnusz dallama ugyanaz! A dallam eredetileg reneszánsz olasz (La Mantovana), amelyet Saint Saens, Bedrich Smetana is felhasznált, kegyes egyházi ének is volt, majd lengyel, ukrán népdal – végül egy moldvai román változatából (Ökrösszekér) vált Izrael himnuszává: Hatikvah = Remény.*

Nálunk is megérett az idő a nemzeti önkifejezés igényének teljesítésére. 1822-ben Kisfaludy Sándor ír egy király-himnuszt.

„Tartsd meg, Isten, nemzetünket
Királyunkat, törvényünket,
Boldog egységben”

Ugyan még Kazinczy is pártolja – de udvarhű hangja viszatetszést szül.

b. Kölcsey és a „megváltó áldozat”

Kölcsey magyarságfelfogása nem örömmélmény, hanem kínos-keserves gyötrelme, prófétai felelősségvállalás. Keresztény-nemzeti történelemfelfogásának, hazaszeretetének egyetlen folytatója a felelősségbe beleörült Széchenyi, míg a francia forradalom liberálisaiért lelkesedő nemzet zárt sorokban nyomul a világsíki katasztrófa felé.

Kölcsey Himnuszának titka: történelmének, érzelem- és hitvilágának megismételhetetlen összegzése egyetlen sodró lendületű fohászban. A magyarság „kollektív tudatalattija” nem a ránkölcsölt határtalan pesszimizmus, hanem **hit a megváltó áldozatban.** A Csaba-legenda és Álmos feláldozásának legendája még a kereszténység előtti időkből származik. A megváltó áldozat pedig a kereszténység alaptétele is!

(A klasszikus műveltségű magyar nemesség ismerte Arisztotelészt, akinek egyik fontos tétele volt: a meg nem bűnhődött bűnök okozzák az államok vesztét. Ez a magyarságnál épp fordítva volna érvényes?)

Ez a megváltó áldozat-motívum vonul végig:

- a pogány-keresztény motívumokat egyaránt tartalmazó
- archaikus népi imádságaink jelentős részén,
- a protestáns prédikátorok tanításain:

„Terülj hozzánk valaha is már egyszer, találj pusztá helyeket itt is földünkben, építsd meg azokat jobb állapotukra! Te mindenható Isten, ki vagy ennek adhatója, adj békességet országunkra, és az sok pusztaságot és romlást fordítsd végre ellenségeinkre!”

(Magyari István)

„Kiontom véretem édes nemzetemért,
Ezennel meghalok én szegény hazámért,
Nem szánok bizony érette ontani vért,
Mert én az Krisztustól veszek jutalombért”

(Kódi Farkas János, 1657)

És a példasort folytathatnánk Zrínyin, a kuruc kesergőkön át akár a XX. századi Radnóti Miklósig.

A Himnusz 8 versszakát keretbe foglalja az első és utolsó

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Mebűnhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!

A magányosságban, a pusztulás szélén egyensúlyozásban már csak az ezeréves áldozatok megváltó áldozata ad reményt. Az eredeti cím (A magyar nép zivataros századaiból) is erre utal, nem a cenzúra megtévesztésére. Az alcím (Himnusz) műfajmegjelölés – a klasszikus ókorban az istenekhez szóló ódát hívták így. Mára a jelentéstartalom megváltozott – nem kis mértékben Kölcseynek köszönhetően. Általános nemzetközi név az „anthem”.

A 2.-3. versszak a dicső múlttal foglalkozik.

Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak hajjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágoznak.

Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

Ez kedvelt fogás már a török idők óta:

„Támasszuk fel azon magyar Mátyás királyt!
(Thököly haditanácsa – 1681)

„Mint egy ékes, eleven kép,
Voltál olyan szép
Magyar nép!”

(Rákóczi kesergő)

„Hol vagy, Mátyás király, magyarai erőddel,
És Bocskai István, emlékezetteddel,
Hol vagy, Bethlen Gábor, vítezi híreddel?”

(Névtelen szerző 1670-es évek.)

Kölcsey roppant visszafogott, szerény, a hazát csupán egyetlen jelző ékesíti (Általad nyert szép hazát..) És csupán egyetlen győzelem, az is a legyőzött felé tisztelettel hajolva:

„S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára”.

A napóleoni háborúk okozta válságsorozat mélypontján különleges nyomatékkal bír így a dicső múlt, sőt Bécs emlegetése: gondoljunk az 1812-es Kovacsics-Kazinczy-Sárközy féle védiratra!

A 4.-6. versszak:

Hajh, de bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben,
Most rabló mongol nyilat
Zúgattad felettiünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Hányszor zengett ajkain
Ozmán vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad
Szép hazám, kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre.

Bújt az üldözött, s felé
Kard nyúlt barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában,
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger felette

A dicső múlttal szembeállított, magunknak köszönhető
bűnhődés is ősi téma:

„Nagy sok jót tön teveled az Isten, amikor bűneidért
haragjával fenyeget meg” (Szkhárosi Horváth András)

„Nem volt külerőszak: ott benn
Önmagadban volt megölő mirigyed,
S átkos elejtőd”

(Baróti Szabó Dávid)

Zrínyiász: a török voltaképp Isten büntető ostroma.

Ez a legfőbbike a Kölcseyt szorongató fájdaloknak: az
idegent jutalmazzuk, a magyart kimarjuk, 500 főrend,
700.000 nemes – 10.000.000 közember „nemtelen” ellentéte.

Kihúnyó népi szókincsünket, balladáink ellaposodását régő-
ta a hanyatlás jelének látja. Balladáink már nem össznépi té-
mákról („Lengyel László jó királyunk”), hanem holmi fellóga-
tott betyárokról szólnak.

Későbbi országgyűlési beszédei is erről szólnak: „A magyar
nyelv ügyéről”, „A szatmári szegény adózó nép helyzetéről”

(Tanulságos, hogy ez utóbbiban feltárja a zsidó uzsorások
okozta nyomort is. Még tanulságosabb, hogy e beszédét félreért-
ve a saját parasztjai felgyújtják Kölcsey birtokát., és amikor bí-
rótság elé kerülnek, kiváló és ingyenes védőügyvédjük akad:
maga Kölcsey)

A belső viszály miatti önvád a kuruc idők óta téma.

„Magyar magyar ellen halálos ellenség,
Vére ellen kardot köt ez a nemzetség
Atya, fia, bátya közt nincs most egyesség”

(A megnyomorítottakra ne mérj – labanc vers!)

A 7. versszak már teljesen a jelenről szól.

Vár állott, most kőhalom, S ah, szabadság nem virul
Kedv s öröm röpkedtek, A holtnak véreből,
Halálhőrgés, siralom Kínzó rabság könnye hull
Zajlik már helyettek. Árvánk hő szeméből!

Minden sora, sőt szava Kölcsey szabadságeszményével
ellentétes képet fest a korról. A szabadság kínzó hiánya az
oka a jelen minden szenvedésének – talán már az áldozat
sem hoz megváltást? (Kölcseyre gyakran hivatkoznak korunk
liberálisai. Csakhogy Kölcsey liberalitása épp ellenkező a szo-
ciálliberális elvekkel:

nemzeti önrendelkezés,
az adózó nép felszabadítása
a sajtócenzúra eltörlése és
vallásszabadság).

A 8. versszak megerősíti: Istenen kívül csak magunkra szá-
míthatunk, egyedül vagyunk.

Szánd meg Isten a magyart
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbűnhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!

Ez a tétel is végigvonul történelmünkön:

„Ki szánhat? Bánd magad nyomorúságodat,
mert nézi s nem érti az csak romlásodat,
aki segíthetné szép országodat.” (Rimay János)

„Bizony az gallérunk alá pökik az német!”

(Pázmány Péter)

És Kölcsey után egy nemzedékkel:

„A Kárpátoktól le az Al-Dunáig
Egy bős ivöltés, egy vad zivatar
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar” (Petőfi)

3. A Himnusz utóélete

Bartay Endre (a Nemzeti Színház bérlője) 1843-ban a
Szózat, majd 1844-ben a Himnusz megzenésítésére ír ki pá-
lyázatot. Erkel egyetlen óra alatt komponálja meg – haran-
gok zengését hallva közben.

De egyelőre a Szózat lesz a hivatalos – Gyulai Pál még
1903-ban is a Szózatot nevezi a himnuszunknak.

Először a kiíró Nemzeti Színházban játsszák el 1844-ben,
majd a Széchenyi gőzös 1846-os óbudai ünnepélyes vízrebo-
csátásának ceremóniája során. 1846. szeptember 21-én a Kis-
faludy gőzös balatonfüredi vízrebocsátására épp akkor nya-
raló előkelők, művészek, helyi mesteremberek, földművesek,
hajóépítő munkások, halászok és léhűtők sereglettek össze.
Amikor a Kisfaludy méltóságteljesen besiklott a Balatonba,
ez a roppant vegyes társaság meghatódottságában - minden
összebeszélés nélkül – könnyes szemmel énekelte el a Him-
nuszt.

Kölcsey-Erkel Himnusza mellett végképp 1903. március
15-én, Pécsen állt ki a nemzet. A kadétiskolába ekkor látoga-
tott el Ferenc József. Hatalmas tömeg gyűlt össze királyt látni
a hegyoldalban. Amikor a hintó begördült, a katonazenekar a
Gottterhaltéra kezdett. A tömeg – lévén március 15-e! – meg-
döbbszent, majd a zenekarba a Himnusz éneklésével fojtották
bele szuszt.

Így, ilyen módon egyetlen nemzet se állt ki himnusza mel-
lett!

De voltaképpen az történt, hogy – amint az elején leszö-
geztem - Kölcsey-Erkel Himnuszában önmagát ismerte fel
a magyarság.

A II. világháborúban a front közeledtével a Kölcsey család
a Nemzeti Múzeumra bízta a kéziratot.

A Rákosi-korszakban több kísérlet történt a „helyettesíté-
sére” :

- a Köztársasági induló („Elnyomás, szolgasors...)

-Kodály-Illyés felkérése egy új Himnusz megírására.

2000-ben iktattuk törvénybe, hogy hivatalosan is a magyar
nemzet jelképe a Himnusz.

Sárközy Csaba

Erdély nagy könyvtárai

„Ment-e a könyvek által a világ elébb?”

A nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium könyvtára

A reformáció idején Erdélyben megkezdődik a protestáns kollégiumok alapítása. A kollégiumok keretén belül a könyvtáralapítás a tudományos tevékenység feltétele volt, Erdély legreggebbi könyvtárai tehát iskolák mellett jöttek létre. A kollégiumok főiskolai képzést is nyújtottak, a könyvek biztosították az európai szintű tudás elsajátítását.

Az enyedi könyvtár története szorosan összefonódik a kollégium történetével. Vissza kell térnünk a 17. század első feléhez, pontosan az 1622-es évhez, amikor is Bethlen Gábor, Erdély fejedelme úgy döntött, hogy akadémiát, azaz főiskolát alapít a fejedelemség székhelyén, Gyulafehérváron. A tanult emberek számát akarta növelni Erdélyben, „*kik hazánknak sok fő dolgaiban hasznosan szolgálnak*”, ennek a célnak alapfeltétele az iskola és könyvtár együtt. A korszerű iskola és a gazdagon felszerelt könyvtár teszi lehetővé, hogy a fehérvári „skólát” a németországi főiskolák rangjára lehessen emelni. Ez volt a fejedelem célja. Feljegyezték, hogy már két évvel az alapítás előtt, 1620-ban könyveket rendelt Európa különböző nyomdái-ból, majd Kolozsvárra küldte egyik iskolamesterét hat lóval és szekerekkel, hogy az oda érkezett könyveket elhozzák Fehérvárra. Szalárdi János Siralmas magyar krónikája (1662-64) írja, hogy az alapító fejedelem sok ezer tallért áldozott arra, hogy a különböző tudományok „*gyönyörűséges könyveit*” megszerezze a kollégium számára. A külhonból Kolozsvárra érkezett súlyos könyvzládák Gyulafehérvárra való továbbszállításához 1622-ben két szekeret és tíz ökröt kellett beszereznie a kolozsvári sáfárnak (intézőnek). Nem sokkal ezután Némethonból Kolozsvárra érkezett a tipográfia (nyomda) és a tipográfus, ezek szállítására is szekereket kellett beszerezni. Tudniillik a fejedelem a Gyulafehérváron alapítandó „akadémiához” saját nyomdát is rendelt. Barsi Mihály volt az első „*bibliothecarius*”, a könyvtáros, feladata a könyvtár „*gongyaviselése*” volt. Fennmaradt 1628-ból Barsi uram fizetésének nagysága: 100 forint készpénz, (fele az udvari historikus fizetésének), 10 rőf (egy rőf 78 cm) posztó, 3 hordó bor, 32 köből (1 köből kb 125 l) búza, két makkon hízalt disznó, 12 bárány, 12 öl tűzifa. Szalárdi János ezt írja krónikájában: „*Bibliothecát, külön-külön tudományokhoz tartozó jó könyvekkel rakottat, olyat szerzett vala ugyanazon kollégium szükségére, melynek is megszerzése sok ezer tallérokban kerülhetett. Melynek gondviselése erős hit alatt egyik ott való káptalan hűségére bízván, regisztrum szerint, amikor minémű könyveket a mesterek kikívánnak vala, kiadnák, és azokat ismét az ő idejében beszédnek szorgalmasan minden kár nélkül, melyre a bibliothecárnak ugyan fizetése is jár vala, sőt azt is megkísértette vala a portán, hogy Mátyás király híres neves bibliothecáját {tudniillik a Bibliotheca Corvinát, mely a Buda várával együtt török kézre került, s a szemétkben hevert, kallódott, így állították az akkoriban Budán járt utazók.} Budáról kiszerezhetette volna, arra nagy summát is ígérvén, de a babonás nemzettől nem obtineálhatta, meg nem nyerhette volt.*” Szalárdi krónikájából többek között megtudjuk, hogyan működött a könyvkölcsönzés a fejedelem által alapított könyvtárban, de azt is, hogy Bethlen megkísérelte megszerezni a török Porta

engedélyével a Buda ostromát követő rablás útján török kézre került, és akkor még fellelhető Corvinákat.

1658–1660 közötti háborús években az elpusztult Gyulafehérvárról elmenekült és átmenetileg Kolozsváron bujdosó Kollégiumot Apafi Mihály fejedelem egy rendelete alapján, amelyet Székelykocsárdon és Medgyesen adott ki, Enyedre telepítették le, „*nem lévén mostan alkalmasabb hely Enyednél a Kollégium jószágára nézve*”. Véglegesen tehát Enyedre került a könyvtár is.

A Kollégium könyvtára alapításának idején mintegy kétháromezer kötettel rendelkezett, ami színvonalban és mennyiségben megfelelt a kornak. A fejedelem a saját könyvtárát is felajánlotta az académiának (főiskolának). A könyvtárnak tehát kettős, kollégiumi és fejedelmi jellege volt. A fejedelem gyulafehérvári könyvkötő műhelyében készültek a díszes kötések, a táblán feltüntették a fejedelem nevét és a kötés évét. Bethlen könyvszeretete közismert volt, díszes könyveit Mátyás király Corvinájához hasonlították.

A fejedelem gondoskodott arról, hogy se a kollégium, se a könyvtár ne szenvedjen hiányt halála után. Adománylevelében rögzítette: „*...a mi Enyed városunkat, csonkítatlan egészében, mindenféle adóival, taksáival, dézsmáival és bármilyen más néven nevezett jövedelmeivel, hasonlóképpen a miriszlói, felenyedi, murczinai és hidasi birtokokat teljes egészükben, nemkülönben [...] a decsei részjóságokat mindenféle hasznukkal és tartozékaikkal, mindenféle területeikkel [...] az általunk alapított [...] kollégiumnak adtuk és adományoztuk.*” Az enyedi dominiumlevél azért is egyedülálló, mert az egyházi javak 1556-ban bekövetkezett szekularizációja után nem volt példa arra, hogy ekkora birtok dinasztikus vagy főúri érdekek helyett kulturális célra, iskola és könyvtár eltartására adományoztassék. De ezeken az adományokon túl a fejedelem a kollégium fenntartására rendelte a tokaji Hétszőlőt, Debrecen város évi kétezer aranyat kitevő taksáját, valamint saját húszezer aranyat számláló hagyatékát. Ez utóbbiról úgy rendelkezett, hogy a pénzt tíz százalékos kamatra adják ki megnevezett erdélyi városok jóállása mellett, a kamatot pedig évente kapja meg a kollégium. Hagyatékának legmaradandóbb része az, hogy mindezzel közügygétette a kollégiumról való gondoskodást utódai és a későbbi nemzedékek számára. Olyan sikeresen működött ez, hogy amikor I. Rákóczi György meggondolatlan hadi kiadásainak fedezésére kölcsönvette a húszezer aranyat, valamint a kollégium épületének fenntartására rendelt hatezer aranyat a Bethlen-hagyatékából, országos felháborodást okozott, és a fejedelemnek megalázó kötelezvényt kellett aláírnia a visszaszolgáltatásról. Feljegyzésekben fennmaradt, hogy I. Rákóczi György idejében szekereken szállították át az értékesebb könyveket a sárospataki könyvtárba. A fejedelem Sárospatakon az új protestáns iskola könyvtárának gyarapítására szállít el a gyulafehérvári fejedelmi könyvtárból könyveket. Bethlen idejében a fejedelmi könyvtár képezte a kollégium könyvtárának alapját, a könyvek elszállításával egyaránt károsodott a fejedelmi és a kollégiumi könyvtár. I. Rákóczi György 1634 után az új könyv-

szerzeményeket már nem a fehérvári fejedelmi könyvtárban helyezte el, hanem Sárospatakon. Például 21 kötetnyi kéziratritkaságot, „raritást”, köztük esztergomi missálékat, bibliákat. Látható, hogy a fejedelem a sárospataki gyűjteményt tekintette fejedelmi könyvtárnak, a gyulafehérvári bibliotéka ezáltal lassan csak kollégiumi könyvtárrá vált. A volt könyvtárost, Barsi Mihályt „visszaminősítette”, káptalani levélkeresőnek (requisitornak), aki csak melléktevékenységként kezelte a könyvtárat. Az új helyzet a könyvkölcsönzést is szabályozta, nem kölcsönözhetett könyvet olyan személy, aki Gyulafehérvártól négy mérföldnél távolabb lakott. Minden bizonnyal a könyvtári teendőket is ellátó tanárok így próbálták megakadályozni a könyvvállomány széthordását. Függetlenített könyvtárosa ugyanis már szükség nem lévén, könyvtárost az iskola tanárai közül választottak.

II. Rákóczi György idején, 1648 után folytatódik a bethleni örökség szétoztása. A fejedelem anyja, Lórántffy Zsuzsanna a sárospataki kollégiumot alapítása óta támogatta, fejlesztését szorgalmazta, követendő példaként állította a többi protestáns kollégium elé. Fia nem utasította vissza kérését, hogy gyarapítsa az új kollégium könyvtárát. Az öreg fejedelemasszony (Lórántffy Zsuzsanna) udvarmestere, Belpataki János 1653 júliusában 12 ember kíséretében szállított Kolozsváron át „*Feiévárról az Bibliothecából Derék keönyueket Patakra*” – jegyezte fel a kolozsvári sáfárpolgár. Az udvarmester személye, a kísérők száma jelzi, hogy a szekereken igen komoly mennyiségű értékes könyveket szállíthattak. Ebben a későbbi eseményekre nézve egy kis szerencse is volt, mert 1658-ban Gyulafehérvár elpusztításának idején a könyvtár értékeinek egy része már Sárospatakon volt, így nem vált a lángok martalékává.

1658 nyarán török-tatár rabló csapatok törtek rá Erdélyre, sem Gyulafehérvár, sem Erdély nem kerülhette el a sorsát. Katonailag készületlenül érte Erdélyt a veszedelem híre, nem volt, aki megszervezze a védelmet. A lakosság Gyulafehérvárról az Aranyos menti településekre, hegyek felé menekült, a diákok tanáraikkal Kolozsvárra. A menekülők minden bizonnyal az értékesebb könyvek közül magukkal vitték, amit lehetett, ezekből szervezték később újjá 1662-ben már Enyeden a könyvtárat. A könyvtár őrei a tatárok közeledésének hírére próbálták a könyveket biztonságba helyezni, Nagyszebenbe vitték szekerekkel, majd az értékesebbeket Kolozsvárra. A Gyulafehérváron maradt állományt az akkori könyvtáros, Pápai János befalazta a könyvtárba, de a tatárok kincsek után kutatva a rejtékhelyet meglelték, a könyveket felgyújtották, a fejedelmi levéltár anyaga és könyvei elégték. A tatárok a könyvtárost rabláncra magukkal hurcolták a váradi várba.

1658–1660 közötti háborús években az elpusztult Gyulafehérvárról elmenekült és átmenetileg Kolozsváron bujdosó Kollégiumot Apafi Mihály fejedelem egy rendelete alapján, amelyet Székelykocsárdon illetve Medgyesen adott ki, Enyedre telepítették le, „nem lévén mostan alkalmasabb hely Enyednél a Collégium jószágára nézve.”

A kollégium és a könyvtár 1662-ben tehát a már említett Apafi fejedelmi rendelkezés alapján véglegesen Nagyenyedre került. Így vált az elhamvadt fejedelmi könyvtár maradványaiból összedetett nagyenyedi könyvtár az ország bibliotekájává. Hogy hány könyv pusztult el Gyulafehérváron, azt csak találgatni lehet. Egy utólag készült feljegyzés szerint húszezer, ez azonban bizonyára túlzás, hiszen ekkoriban a sárospataki kollégium könyvtárában sem volt több kétezer kötetnél. Biztosabbnak látszik a másik becslés, miszerint ötezer könyv égett el. Ebből a könyvmennyiségből is érzékelhetjük ennek a könyvtárnak a rendkívüli voltát. Nem csak biztosította a kor színvonalán álló tudományos oktatást a kollégiumban, de tükre volt egy

európai művelődési igénynek is. Ma már csak öt olyan könyvet tartanak számon, amely hajdan biztosan Bethlen Gábor fejedelem könyvtárához tartozott. Az ő idejében ugyanis a fejedelmi várban könyvkötő műhely is működött, itt egységes reneszánsz díszítéssel látták el a fejedelem könyveit. A kötéstábla mezejének közepén úgynevezett supralibros (ex libris) volt, ennek szövege a fejedelem nevét, címeit, néha jelmondatát és a kötés díszítésének idejét tartalmazta. Aranynyomás, aranymetszés, a bőr színezése is a könyvtáblák mintázatát gazdagította. Ezek alapján azonosíthatók a hajdani fejedelmi tulajdonú könyvek. (Az iskolai célokat szolgáló kötések természetesen kevésbé díszesek voltak.) Pápai Páriz Ferenc feljegyzése szerint össze tudtak szedni mintegy 1600 kötetnyi könyvet a hajdani gyulafehérvári könyvekből. Az állományt úgy próbálták később gyarapítani, hogy hajdani jól bevett szokás szerint a kollégiumban tanító professzorok a saját könyvtárukat az iskolának adományozták.

A könyvtár és az iskola, Enyed és Erdély néhány békés évtizede után újabb pusztulás következett. A betörő labanc seregek felégették a II. Rákóczi Ferenc hűségén levő Enyedet, és ennek a dúlásnak a kollégium és a könyvtár is áldozatul esett. A könyvtár hűséges őrei most is a befalazással próbálkoztak, a friss nyomokat Tiede császári generális katonái észrevették, és ismét lángok martaléka lett az addig nehézségek árán összegyűjtött könyvtár. Nem lévén más segítség, Pápai Páriz Ferenc professzor a nyugati protestáns egyházakhoz fordult támogatásban reménykedve. I. György angol király elrendelte, hogy az egy vasárnapi istentiszteleten a templomokban összegyűlt perselypénzt a nagyenyedi kollégiumnak és könyvtárának adományozzák. Ez volt az úgynevezett angol pénz. 1716-ban mintegy tizenegyezer fontsterling gyűlt össze, amit angol bankban helyeztek el, és abból fogtak hozzá a kollégium felépítéséhez.

A könyvtár megsemmisült gyűjteményét az akkori főúri családok próbálták pótolni. Bethlen Kata, Erdély egyik ismert memoárfője, akit az irodalomtörténet Árvá Bethlen Kata néven ismer, mintegy 520 könyvet adományozott, ezek többnyire magyar nyelvű történelmi és irodalmi tárgyú könyvek voltak. Bethlen Kata adományát Magyar Téka néven helyezték el a könyvtárban. Az 1796-os összeírásból tudjuk, hogy az enyedi kollégiumi könyvtár Erdély egyik legnagyobb iskolakönyvtára volt a maga ötezer kötetével. Ekkor már diák-könyvtárosok is tevékenykedtek, fenn is maradt esküjük szövege, amely tükrözi elkötelezettségüket, feladatuknak magas erkölcsi követelményeit: „*A kollégiumi könyvtárat hűségesen gondozni fogom, és a törvényeknek megfelelően nem tűröm el a reám bízott könyveknek sem elidegenítését, sem saját használatba vételét. Kölcsönzöm a könyveket mindazoknak, akiknek szükségük van rájuk, és ismétlen visszakövetelem őket. Minden könyvtárosi kötelességnek eleget teszek, és a maga idejében jó lelkiismerettel számot adok mindarról, amit a gondjaimra bízta. Isten engem úgy segéljen!*”

A 18. század végére a kéziratos könyveket e célra készített üveges „Thékában” helyezték el, azzal a céllal, hogy „*kézírások nagyon nevelik a könyves-házaknak érdemeit*”. Kéziratokban elég szegény volt a könyvtár, Erdélyben inkább csak magángyűjteményekben – Teleki Sámuel, Batthyány Ignác, Bruchental Sámuel (Nagyszeben) gyűjteményében – találunk gazdag kézirattárat. Benkő Ferenc felsorolásából tudjuk, hogy a 18. század végén a kollégium könyvtárának legértékesebb darabjai között volt két 15. századi latin kódex és néhány keleti kézirat.

Az egyik ritkaság a Régi Magyar Krónika, más néven a Képes Krónika 1462-ben készült másolata, amelyről még Kazinczy Ferenc is megemlékezik, amikor 1816-ban az enyedi kollégiumot meglátogatta. A kódex Árvá Bethlen Kata adománya volt, aki korán elhalt férje, Teleki József emlékére 1739-ben az úgy-

nevezett Telekiana–theca részeként a kollégiumnak ajándékozta azt. Az eredetiről Bél Mátyás azt írja, hogy Bécsben, a császári könyvtárban van (Bécsi Krónikának is nevezik.) A másolatot 1462-ben készítették Váradon vagy a környékén Benedek, hajdúszováti plébános részére, közvetlenül az eredetiről, a Bécsi Krónikáról. Ezután 1531-ben Péterfalvi János, nagydísnódi rektor birtokában volt, de későbbi sorsa ismeretlen. A 18. század első felében már Teleki József tulajdona, majd özvegye jóvóltából az enyedi könyvtárba kerül. A másolt kódexet valószínű már a másolói egy kötetbe kötötték a középkorban igen kedvelt Nagy Sándor históriával és a János pap országaról szóló regényes történettel. A 19. század elején Döbrentei Gábor nyelvész is foglalkozott a krónikával, a kódexből kimásolt legrégebb magyar nyelvű csíziót magyar nyelvemléknek tekintette. A kódex különleges tudományos értéket képvisel, vitathatatlan módon bizonyított az eredete, írása, kötése tükrözi a 15. századi könyvmásoló ipar színvonalát. Tartalma pedig, Nagy Sándor históriája, János pap története a kor olvasóközönségének ízléséről árulkodik. A kódexnek Enyed dúlásakor, 1849 januárjában nyoma vész, mindenki elveszettnek hiszi, ám 1853 körül ismeretlen úton Pestre kerül a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonába. Ma is ott őrzik

A másik könyvritkaság 1793-ban került a kollégium könyvtárába, Bánffy Farkas végrendeletének értelmében. Ez egy 1431-ben készült, pergamenre írt krónika. Bánffy, aki igen művelt főnemes volt, Aranka György Nyelvemlék Társaságában is tevékenykedett, tisztában volt a kézirat értékével, ilyenformán kívánta biztosítani megmaradását. Azonban ennek az úgynevezett Magyar Krónikának is, mint annyi más értéknek, nyoma vészett 1849 januárjában. De talán mégse... Ugyanis Marosvásárhelyen, a Teleki Tékában őriznek egy Csepreghy-kódex néven nyilvántartott kéziratot, amely egy 1431-ben készült latin nyelvű krónikának a 18. század végén készült másolata. A kéziratkutatók szerint ez minden bizonnyal Bánffy Farkas 1431-ben keletkezett krónikájának másolata. Ez kiderül Bánffy végrendeletéből, aki leírja, hogy Teleki Sámuel, a marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója kölcsönkérte tőle lemásolás végett még 1777-ben az eredeti krónikát. A Csepreghy név azért került a nyilvántartásba, mert a Bánffy előtti utolsó tulajdonos neve volt. Teleki Sámuel 1795-ben adta vissza immár az enyedi kollégium könyvtárának ezt az eredeti krónikát, amelynek sajnos nyoma vészett 1849-ben, valószínűleg megsemmisült. A másolatból azonban tudjuk, hogy az ismeretlen krónikaíró 1431-ben művéhez felhasználta a Képes Krónika és a Budai Krónika (Thúröczy János krónikája) szövegét.

A Bethlen Kollégium könyvtárának ritkaságai közé tartozott néhány egzotikus keleti kézirat, amelyekről Benkő Ferenc azt írja, hogy: „egy kis hosszú könyvetske siriai írással, egy hosszú össze törött kínai pappiros és írás 1696.” Ha ezek az írárok is az üveges tárlókban voltak, úgy az ott tanuló Kőrösi Csoma Sándor, aki szinte minden nap bejáratos volt a könyvtárba, láthatta, megcsodálhatta, és talán lelkesítette őt a tibeti útra való készülődésben. De ezek is elpusztultak a többivel együtt 1849-ben, másolatuk fennmaradt 1841-ből Timotei Cipariu révén, aki jeles orientalista volt. Kölcsönkérte a ritkaságokat, és Balázsfalván, ahol tanított, lemásolta. Balázsfalva nem pusztult el 1849-ben.

A békés évek alatt a könyvtár szépen gyarapodott, a 19. század közepére mintegy 30.000 könyvet számlált az állomány.

Enyed talán legnagyobb pusztulását 1849. január 8-án szenvedte el, a város magyarságával együtt pusztult az iskola és a könyvtár. És megkezdődött a világnak ezen a pontján a magyar nyelv pusztulása is. Az Avram Iancu által felhergelt mór marta-lócok Axente Sever parancsára megrohanták éjszakai álmában

a várost, iszonyatos vérengzést vittek véghez. A mintegy hétszáz enyedi magyar mellett pusztult a híres kollégium és a könyvtár is. A kollégium felprédálásához, teljes tönkrétételéhez gazdasági okok is közrejátszhattak, hiszen a kollégium volt a legnagyobb birtokos Nagyenyeden, irattárában bérbeadási szerződések, adósleveleket őrizhettek, melyeket a kölcsönökből élő román jobbágyoknak a környéken érdekében állott megsemmisíteni. A vártemplom falánál hevenyészve megásott meszesgödör 1849. január második hetében lebunkózott kollégiumi diákok, tanárok és városi polgárok holttestét őrzi ma is. A pusztulás után mindössze ötszáz könyvet tudtak összeszedni a hajdani gazdag könyvtárból.

Csodával határos módon maradt meg az egyik legrégebbi könyv, 1474-ből. Az ősnymtatvány a XV. századból való Don Scotus és Aquinói Szent Tamás teológiai munkája egybekötve. A dúlás rettenete után a tanárok a diákokkal együtt szinte átfésülték a környéket, hátha itt-ott megmaradt valahol egy-egy elhurcolt példány. Így bukkantak rá egyik Aranyos-völgyi mór faluban erre a régi könyvre, a román parasztszöveg fejcséjknek használta az igen vastag könyvet, miközben a kecskét fejte. Az asszony némi pénz ellenében szívesen megvált a „fejcséjktől”.

Tönkrement Bethlen Kata adománya is, a Magyar Téka. De hogy mit tartalmazott, azt megőrizte szerencsére az egyik katalógus, amely elkerülte a megsemmisülést. A könyvtár legrégebbi katalógusa 1752-ből származik, mintegy ötezer könyv adatait tartalmazza. (A marosvásárhelyi Teleki Téka őriz egy 1676-ból származó katalógust is, amely a hajdani, már Enyedre telepített könyvállományt sorolja fel, szám szerint 170-et.)

1849-et követően ismét csak adományokból született újjá a könyvtár. Gróf Mikó Imre 950 kötetnyi görög és latin klasszikus irodalomból álló gyűjteményt, néhány ősnymtatványt, egy jelentős periodikai gyűjteményt ajándékozott, Barabás Miklós, a reformkor híres festője, hajdani kollégiumi diák ötezer könyvet gyűjtött össze és adott régi iskolájának.

1944 őszén a bejövő szovjet csapatok nem kímélték az útjukba került értékeket, vagy elpusztították, vagy elvitték. A kollégium könyvtárára rámosolygott a szerencse egy művelt, több nyelven beszélő főtiszt személyében. Muzsnai László teológiai professzor elmagyarázta a főtisztnek, milyen egyetemes kulturális értékeket őriz a könyvtár, a főtiszt kultúremler lévén segítséget nyújtott a könyvek megmentéséhez: befalaztatta a könyvtár bejáratát. Így menekült meg a negyedszeri kifosztástól.

1948-ban újabb, talán a legsúlyosabb csapás érte a kollégiumot, az államosítás. Míg a két világháború között is el tudta tartani magát a földjeiből, szőlőiből, malmaiból, addig a kommunizmus éppen gazdasági alapjait rombolta le. A borzalmasan lelakott, lepusztult iskolaépületet csak 2004-ben kapta vissza a református egyház. A könyvtár jelenleg mintegy 71.000 könyvvel rendelkezik, 23 ősnymtatvány, 1200 kézirat, magyar és német nyelvű periodikai gyűjtemény van a birtokában. Itt található Werbőczy István Hármaskönyve (Tripartitum) 1517-ből, Pápai Páriz Ferenc híres Dictionáriuma (szótár latin-magyar, illetve magyar-latin.) Kölcsönözni nem lehet a könyveket, csak helyben olvasni.

Nagyenyed kollégiuma könyvtárának szimbóluma akár a poraiból mindig feltámadó fönix is lehetne, hiszen története azt példázza, hogy minden halálos pusztulásból van feltámadás, új sarjadás. A könyvtár sorsa Erdély sorsa is: az évszázadok viharai végigdúlták, pusztították értékeit, de életerejét, élni akarását megtörni sohasem tudták. A könyvtár értékörző falai Erdélyt, egy sziget-Európát is vigyáztak, egy kultúrát, egy nyelvet, egy nemzet múltját. Ahogy Dobó István, az egri hős mondta: „A vár ereje nem a falakban, hanem a védők lelkében vagyon.”

Serdült Benke Éva

Kisemmizett emberek a vándorok útján

Spaller Árpád: *Trianon árnyékában*

(Cikkek, tanulmányok, beszélgetések, 4 tételben) Erdélyi Szövetség kiadása, Budapest, 2011

Úgy tűnik, történelmünk legnagyobb csapását nem keleti népek (tatárok, törökök) hanem a civilizált Nyugat, a számunkra addig példakép Franciaország, Anglia és az Amerikai Egyesült Államok mérték kétszer is ránk, magyarokra a huszadik században azáltal, hogy az ország területének és lakosságának nagy részét odaajándékozták a velünk szomszédos prédaleső népeknek. A demokráciának és a szabadságnak ezek a hamis nagyhatalmú letéteményesei végül egész régiókat a bolsevizmus kezére adták. Ebből éppen most tápáskodunk, de még nem tudjuk, mire.

A trianoni diktátumról és annak a második világháború utáni, újabb területelcsatolással történt megerősítésének történetéről számtalan könyvet írtak már. Spaller Árpád a Románia uralta Erdélyből menekülni kényszerült emberek sorsát, főleg magyarországi hányattatásait, valamint önmagukhoz való ragaszkodásuk bizonyosságait: kiadványaikat és egyesületeiket mutatja be. A tanulmányok többsége, valamint a kötetzáró interjú is megjelent már valamelyik folyóiratban.

A könyv négy tételre oszlik.

Az első *A magyarüldözések nemzetközi visszhangja* címet viseli. Az erdélyi római katolikus, református és unitárius püspököknek a békekonferenciához küldött memorandumára az angol és az amerikai unitáriusok reagáltak. Még 1919-ben megbíztak egy tiszttel, hogy tájékoztadjon Kolozsváron a körülményekről, majd annak a beszámolója alapján 1920-ban egy többtagú tényfeltáró delegációt küldtek Erdélybe, amelyet 1922-ben, 1924-ben és 1927-ben újabbak követtek. Ezek mindenekelőtt a magyar felekezetek helyzetét vizsgálták.

Megállapították, hogy a román állam kisajátítja az egyházi földeket, amelyek a felekezetek iskolái és az internátusai működésének anyagi hátterét biztosították, ugyanakkor csökkentették ezen intézmények állami támogatását. Ezek maradtak az egyedüli erdélyi magyar tannyelvű tanintézetek, mert az állami iskolákat román nyelvűekké változtatták. A magyar embereket (köztük a lelkészeket is) a legkülönbözőbb módszerekkel zaklatták és megfélemlítették, ezáltal nyomást gyakoroltak rájuk, hogy elhagyják Erdélyt. A Kárpátokon túlról (a román Ókirályságból, más néven Regátból) megindult az ottani lakosok betelepítése, egyelőre főleg az erdélyi városokba. A hódítók magukkal hozták a náluk szokásos egyik büntetést, a botozást, amit magyarokra mondva csinált okokkal alkalmaztak, néha csak azért, mert anyanyelvükön beszéltek. Nem véletlen, hogy az 1920-as amerikai unitárius delegáció jelentése elején ezt olvashatjuk: „Tekintet nélkül arra, vajon teóriailag indokolt-e e terület átengedése vagy

sem, több mint 2 millió nyugati műveltségű és erkölcsű egyént helyez egy félig keleti erkölcsű és műveltségű nép uralma alá. A Balkán fertőit kiterjeszti egy országra, mely eddig ment volt tőle.”

Spaller Árpád könyve sok részlettel ismerteti az Amerikából érkezett bizottságok észrevételeit.

Az 1924-es küldöttség egy bírálatokat tartalmazó listát terjeszt a román kormány elé, amelyik minden abban található állítást letagad. Az 1927-es bizottság kérte az Amerikai Egyesült Államok külügyi államtitkárát, hogy országuk hivatalosan lépjen közbe az erdélyi kisebbségi felekezetek védelmében. Kérésüket érdektelenség fogadta.

A kötet II. tétele az emigrációs erdélyi sajtót tekinti át. Itt összesen huszonnyolc időszakos, kiadványt ismerünk meg. Ezek fele a második világháború előtt, fele pedig utána jelent meg. Van közöttük heti lap, de havonta, negyedévenként vagy egyszer egy évben kiadott folyóirat is. Legtöbbjük mögött valamely olyan szervezet állt, illetve áll, amelyet menekültek, kivándoroltak hoztak létre, de némelyiket az 1920-ban megalakult, Bethlen István vezette *Országos Menekültügyi Hivatal* is támogatta. Valamennyiről rövid, de a lényeget összefoglaló ismertetőt olvashatunk a kötetben. Legtöbbjük egy-két, legfeljebb három évet élt. Megszűnésüknek nemegyszer anyagi okai voltak, de néha készítőinek vagy az olvasóközönségnek kezdeti lelkesedése csappant meg hamarosan. Ennek ellenére fel nem becsülhető szolgálatot tettek a menekültek problémáinak felvetésével, azok megoldására adott tanácsaikkal, a velük történtek és az otthoni helyzet (a nyugati közvélemény számára néha angol vagy francia nyelven megfogalmazott) ismertetésével, a közösségi összetartás erősítésével és nem egyszer erdélyi magyar írók műveinek Románia határain kívül történő megismertetésével.

Az erdélyi magyarok, különösen a székelyek kivándorlása a nagyobb népszaporulat és a szűkös életfeltételek következtében még békeidőben, a XIX. század végén – a XX. elején megindult. Az egyik célpont Budapest volt, ahol már 1905-ben *Attila* címmel lapot alapítottak. A megélhetést keresők egy része Amerikába, de a legtöbbjük Romániába vándorolt ki, ahol könnyebben munkát találtak, mint odahaza. Köztudott, hogy Bukarestet lényegében székelyek építették fel. Az *Attila* című lap erről így írt: „...székely testvéreink százezrei lettek – Romániába vándorolva – oláhokká, az illetékes fórumok bűnös közönyössége folytán.”

Az első nagy elvándorlási hullám akkor indult, amikor a románok, akik addig hivatalosan az Osztrák-Magyar Monarchia szövetségesei voltak, 1916-ban váratlanul rátörték

Erdélyre. Spaller Árpád dr. Merényi László könyvéből (*Erdély védelme*, 1916) idézi: „*A parlamenti képviselők becslésén alapuló adatai szerint 800 ezer ember vált földönfutóvá ezekben a hetekben.*” Nem tudható, hogy a románok akkori kiverése után hányan nem tértek vissza szülőföldjükre. A másik nagy hullám – mint tudjuk – a trianoni diktátumot követte. Ekkor mintegy kétszázezer ember érkezett Erdélyből Magyarországra, és ha akartak volna, sem térhettek volna vissza. Nagy részük évekig marhavagonokban lakott Budapest különböző pályaudvarain.

A frissebb lapok közül megemlítünk néhány fontosabbat, főleg azokat, amelyek mind a mai napig megjelennek.

A *Transsylvania* az Amerikai Erdélyi Szövetség negyedévi tájékoztatója volt. Gróf Teleki Béla, az Erdélyi Párt hajdani elnöke (akit Romániában halálra ítélték) harminc éven át (1959-1989) szerkesztette ezt a kiadványt.

A *Székegy Nép*, az Amerikában tevékenykedő Erdélyi Bizottság hivatalos értesítője, Clevelandben jelenik meg 1956 óta. Angol nyelvű változatával (*Carpathian Observer*) az amerikai képviselőket, a külügyminisztériumot, valamint az egyetemeket informálják ma is az erdélyi magyarság helyzetéről.

Hiánypótló szerepe volt a *Vigyázó* című negyedéves periodikának, amely a romániai magyar lapok magyarországi terjesztésének megszűnése után, megjelenésének öt éve alatt (1990-1995) 725 ottani cikket közvetített a magyarországi érdeklődőknek. A lap anyagi források hiányában szűnt meg. Spaller Árpád volt a szerkesztője.

Az *Erdélyi Magyarságot* Zolcsák István alapította 1978-ban Brazíliában. 1989-ben hazahozta Budapestre; ekkortól Köteles Pál, majd az ő halála után Lipcsey Ildikó szerkesztette. Most, hogy Lipcsey is meghalt, valamint anyagi problémák miatt e nagyszerű folyóirat sorsa egyelőre bizonytalan.

Az *Erdélyi Hívatag* az Erdélyi Magyarok Egyesületének havonta megjelenő kiadványa. 1998 szeptemberében indult, sok izgalmas írás jelent meg benne, de – mint Spaller Árpád megjegyzi –: „A pénz elapadt, a lelkesedés lelohadt, és a lap 1999 februárjától már csak négy oldalon jelenik meg.”

Az *Átalveto* az Erdélyi Körök Országos Szövetségének (az EKOSZ-nak) és az Erdélyi Magyarok Tolna Megyei Egyesületének negyedéves lapja. 1991 óta létezik. Ennek a szép külsejű és gazdag tartalmú, 60 oldalas folyóiratnak csaknem két évtizede dr. Kövesdy Pál a főszerkesztője.

A III. tétel a legheterogénebb a négy közül. Címe: *A földönfutók társadalma*. Első tanulmánya az első világháború utáni erdélyi menekültek összetételét vizsgálja. Az Erdélyből elűzött és Magyarországra érkezett emberek adatai az Országos Menekültügyi Hivaltól származnak, melyeket 1920 júniusától folyamatosan közölt az *Erdélyi Hírek* című hetilap. Spaller Árpád az 1920. június 19-20 és 1922. március között megjelent 53 lapszámból nyert információkat dolgozta fel. Ez valójában mintavétel volt, hiszen mindössze 14.723 személyre vonatkozott, noha az Erdélyből érkező menekültek száma mintegy kétszázezer (a valamennyi elcsatolt területről érkezőké pedig 350 ezer körül) volt.

A románok minél hamarabb románosítani szándékoztak a birtokukba jutott országnyi területet. Mindenekelőtt kiutasították azokat a magyarokat, akik 1903-tól telepedtek le azon a vidéken, amelyet ezentúl egységesen csak Erdélynek fognak nevezni, noha nagy területei nem a tulajdonképpeni Erdélyhez, hanem Magyarországot keleti megyéihez tartoztak. Min-

den köztisztviselőt arra kötelezték (némelyeket már akkor, amikor a béketárgyalások még nem rögzítették a Romániához való csatolást), hogy hűségesküt tegyenek a román államra. A Kárpátokon túlról hoztak románokat az adminisztratív funkciók betöltésére, és az állami iskolák magyar pedagógusainak lecserélésére. A románul nem tudóknak kilátásba helyezték, hogy az állam nyelvének gyorsabb megtanulása végett a Regátba telepítik őket. Megszüntették a magyar nyelvű felsőoktatást is. Ehhez társultak még a megfélemlítést szolgáló durva meghurcolások, amelyek nyilvánvaló célja a magyarok kivándorlásra ösztönzése volt.

Spaller Árpád mintájában a menekültek nagy többsége (71,4%-a) 23 városból származott, elsősorban a középosztályhoz tartoztak, amelynek szétporlasztásával a magyar szellemiség meggyengítését kívánták elérni. A közölt adatok szerint a legtöbben Kolozsvárról, Aradról és Temesvárról távoztak.

Ebben a részben is találunk egy találó idézetet, amely az 1920-as amerikai unitárius küldöttségnek a véleményéhez hasonlóan jellemzi azt az országot, amely a nyugati hatalmaktól a trianoni Magyarországnál nagyobb zsákmányhoz jutott:

„*Nagyrománia» olyan kultúrintézményeket is örökölt, amelyeknek még a rendeltetését sem tudja felfogni az oláh kormány. Így az oláh birtokba került kolozsvári, borosjenői, temesvári, vakokat, süketnémákat oktató iskolákkal a balkáni kultúrállam nem tudta, mit kezdjen. Végre is úgy oldották meg a kérdést, hogy ezeknek a gyógypedagógiai intézeteknek szerencsétlen tanulóit összecsapták a javító intézetek fiatal gonosztevőivel, míg az eskütt tett tanárokat, akik különleges gyógypedagógiai kiképzésben részesültek, beosztották betegápoló szolgáltnak. Amíg a kultúrállamok évtizedes előkészítő munkával és nagy áldozatkészséggel tudnak csak egy-egy ilyen emberbaráti iskolát létesíteni, addig ők pillanatok alatt tudják eltüntetni azokat a föld színéről.*” (*Keletmagyarország*, 1922. február 20.)

E tétel második olvasmánya a kolozsvári tisztviselőtelepen található egyik ház lakóiról szól. Az 1920-as években kimért Ion Vidu utcán építették az akkor divatos Bauhaus stílusban. Névadója román zeneszerző és karmester volt. Ma különösnek tűnik, de akkoriban szokás volt, hogy valakiről még életében utcát nevezzenek el; Ion Vidu ugyanis 1931-ben halt meg. Egyébként Észak-Erdély visszacsatolása idején Anonymus utcának hívták. A ház a 13-as számot viseli.

Az épület hat lakásának 1945 előtti lakói a szerző előtt ismeretlenek. Azokról viszont, akik ezután éltek ott, érdekes képet rajzol, különösen a kultúra nevesebb személyiségeiről.

Itt élt Kőmíves Nagy Lajos, aki a második világháború végéig, vagyis mintegy fél évszázadig újságíró volt, majd a kolozsvári magyar színház rendezője és dramaturgia, valamint a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola tanára lett. A felesége, Tessitori Nóra előadóművésznő a negyvenes évekig nagy visszhangot kiváltó önálló szavalóesteket tartott. Később maga is a Színművészeti Főiskolán dolgozott, beszédtechnikát tanított egészen addig, amíg az főiskolát 1954-ben Marosvásárhelyre nem költöztették. A románok ezt más intézményekkel is megtették, hogy csökkentsék Kolozsvár magyar kulturális központ jellegét. Tessitori Nóra nem tudta vállalni az ingázás fáradalmait, ezért nyugdíjba vonult. Kőmíves Nagy Lajos viszont nyolcvanadik életéve és felesége halála után is még mindig tanított a Színművészeti Főiskolán.

Sokáig ebben a házban lakott George Sbârcea is, egy igen sokoldalú tehetség, aki zenével, zenetörténettel foglalkozott.

Számos sláger szerzője volt, magyar vonatkozásban például *A Dónáth úti orgonák* dallama az ő műve. Könyveket írt magyarul is, legismertebb talán a *Szép város Kolozsvár* című visszaemlékezés-kötete (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980). Románra fordította Karácsony Benő és Füst Milán egy-egy regényét is.

Jakoby Antal énektanár és koncerténekes Budapestről költözött Kolozsvárra 1941-ben, hogy az itteni konzervatórium tanára és az opera énekmestere legyen. A románok visszatérése után továbbra is tanárként működött. A fia, ifj. Jakoby Antal körül kialakuló baráti társaság tagja lett Spaller Árpád is. Amikor elvégezték az egyetemet, magyarként semmi esélyük nem volt arra, hogy kolozsvári állást és lakhatási lehetőséget kapjanak; kihelyezéskor falvakba, kisvárosokba szórták szét őket. (A társaság egyetlen tagjának sikerült később visszatérnie Kolozsvárra. Annak román felesége volt, és gyermekeit nem tanította meg magyarul beszélni.) Hogy idős és beteg apja ne maradjon egyedül, ifjabb Jakoby a Spaller Árpád szüleit kérte meg, hogy költözzenek annak lakásába, és viseljenek gondot rá, míg él.

Az ötvenes évek végén a padlástérből egy egyszoba-konyhas lakást építettek. Néhány évig Szalai Miklós zeneszerző élt itt családjával, végül 1968-ban Jagamas János zenetudós költözött ide a feleségével. Egy másik lakást egy ideig Turi Salamon, a Kolozsvári Magyar Opera csellistája bérelte családjával.

Különös sors jutott Iarotchi Alexandrunak, aki a cári gárda tisztje volt, és a bolsevik terror elől menekült a feleségével együtt Kolozsvárig. Az ottani zenekonzervatóriumban tanult énekelni, majd szép basszus hangjával a román opera számos szerepét játszotta. 1945-ben lettek ők is a Ion Vidu utcai ház lakói.

Az előbbi áttekintés nem tér ki minden egyes lakás valamennyi bérlőjére, különösen az újabbakra nem. Ha azonban összehasonlítjuk a háború után kezdődő ötven év nemzetiségi változásait, azok kicsiben tükrözik azt, ami ez alatt az idő alatt Kolozsváron történt, vagyis hogy a románság elárasztotta a várost. A vizsgált ingatlan hat lakásában 1945-ben három magyar, két román és egy orosz bérlő család élt. Ha az oroszokat a románok közé sorolom, akkor is 50-50% az arány. A dolgozat megírásának évében, 1995-ben egy otthonban magyar, ötben pedig román emberek laktak. Ha hozzávesszük Jagamasék időközben padlásszobából létrehozott lakását, akkor is öt román/két magyar (71,4% - 28,7%) az arány. Ha a személyek számát is beszámítanánk, kétségtelenül még hátrányosabb lenne számunkra a változás.

A harmadik tétel utolsó pontja az *Elszármazott Erdélyiek Névjegyzéke* című kiadvány ötödik (2007-es) kötetének bemutatása és rövid statisztikai elemzése. Ez is csak egy mintavétel, jobb esetben mélyfúrás, hiszen a névjegyzéken nincs rajta minden Erdélyből elszármazott személy. Ennek oka lehet a hiányos információ-begyűjtés vagy a külföldön megtelepedett erdélyiek közömbössége. Ez persze nem jelenti azt, hogy az összegyűjtött adatok egyáltalán nem rendelkeznének következtetésekre feljogosító sugallattal.

A könyvben szereplő 1545 személy közül 186 távoli országba emigrált. A Magyarországon megtelepedettek 220 településen (a legtöbben Tatabányán) találtak otthonra. A külföldre kerültek legtöbbször Ausztriát (68), Svédországot (47) és Németországot (43) választotta.

Eredetüket tekintve a legnagyobb számban kolozsváriak,

marosvásárhelyiek és nagyváradiak vannak. A legtöbben 1990-ben hagyták el otthonaikat. Igen érdekes, hogy az év első két hónapjában szinte teljesen megszűnt a kivándorlás, de a márciusi marosvásárhelyi magyarellenos pogromok nagy lendületet adtak neki. Az akkori eseményeket tipikus román ügyességgel és magyarellenos céltudatossággal tervezte meg az állam vezetése és annak biztonsági szolgálata.

A negyedik tétel: *Egy tanú vallomása*. Ez valójában egy interjú, melyet Kaszás Veronika készített Spaller Árpáddal, az Erdélyi Magyarok Egyesületének akkori alelnökével 2008 októberében. Címe: „*Azt látom, hogy nagyon sok erdélyi menekült, aki átjött, keserű szájízzel maradt.*”

Akit érdekel, hogyan viselkedett kezdetben (1981-82-ben) a kolozsvári magyar konzulátus, a magyar hatóságok miként nem teljesítették az áttelepedők számára a lakásra és állásra vonatkozó ígéreteiket, mely módon diszkriminálták az átlagos áttelepültet a hazai születésű magyarokkal és a menekülteknek nyilvánítottakkal szemben, hogyan éltek vissza némelek az erdélyi magyar menekülteknek összegyűjtött anyagiakkal, az olvassa el az interjút, amely eredetileg angolul jelent meg a REGIO 2008-i 11. kötetében.

A könyvecske végén különböző erdélyi menekültekkel kapcsolatos folyóiratoldalak 24 fotokópiája látható, rajtuk nem egy élvezhetően olvasható cikk vagy cikkkrészlet,

Az elmúlt húsz évben az erdélyi magyar felekezetek kisajátított ingatlanainak nagy részét lassanként visszaadta a román állam. Most ezt a folyamatot leállították azzal az indokkal, hogy a visszaszolgáltatási törvény csak a kommunista időszak államosításaira vonatkozik, a két világháború közötti elkobzásokra nem. Kétségtelen, hogy bírósági úton, esetleg nemzetközi törvényszék döntése útján kell érvényteleníteni a romániai etnikai-vallási alapon elrendelt kisajátításokat, bár-mikor történtek is azok. Ugyanilyen úton kell visszaszerezni a magyar felekezetek államilag lefoglalt és jobbára Bukarestbe hurcolt irattárait és vallási kincseit is.

A kommunizmus utolsó negyedszázadában Románia eladta a zsidókat és a szászokat (vagyis Izrael és Nyugat-Németország keményvalutában fizetett minden egyes odatelepedni kívánó emberért), majd a rendszer összeomlása után immár „ingyen” mehettek „haza” a svábok is. Közben sok százezernyi román telepítettek be a Kárpátokon túli területekről. De amíg magyarok is élnek Erdélyben, addig a nemzetünk egy részének a szülőföldje marad, és nem veszhet el egészen sajátos arculata és történelmi öröksége. Így soha nem lehet tökéletes és teljes ennek a mai Magyarországnál nagyobb területnek a román uralom általi bekebelezése.

Ehhez persze az szükséges, hogy – minél inkább gyarapítva – megőrizzük közösségeinket, azokat, amelyek képesek ellenállni a felszámolásukra, szétszórásukra irányuló román törekvéseknek. És fontos, hogy egyetlen ember se adjon el többé egy talpalatnyi földet sem románnak. Hiszen az időszakos elkobzások mellett így zajlik már másfél évszázada magyarok, szászok, svábok és más együtt élő népek cselekvő részvételével Erdély folyamatos kiárusítása.

Tóth Károly Antal

A könyv megvásárolható az Erdélyi Magyarok Egyesülete székhelyén:

1051 Budapest, Molnár u. 5 sz. Tel.: 06-20/995-61-59

Vége egy adag Vásárhelyt...

Időtár a felejtés ellen

Nagyszámú érdeklődő előtt mutatták január 27-én este a Bernády Házban **Sebestyén Mihály Időtár** című munkájának III. kötetét. A szerző szülővárosa, Marosvásárhely történelmi eseményeit mutatja be a számok, sajtóhírek, levéltári adatok segítségével. A három Időtár-kötet összesen 1299 oldalt tesz ki, amelyekben a legrégebbi időktől 1944-ig követi nyomon a város történetének megfogható, igazolható eseményeit. Ebben a harmadikban az 1919-től 1944-ig terjedő időszak eseményei sorakoznak távirati stílusú tömondatokban.

A mindössze negyed századot felölelő könyv 674 oldalon tárja elénk a dokumentumok idézésével azt a 25 évet, amelyben csak impériumváltásból is három jutott ki a vásárhelyieknek.

Kóros amnézia ellen

Dr. Novák Zoltán történész mutatta be a munkát, s mint egy orvosi receptre felírható gyógyító szert ajánlotta az olvasónak. Amnézia, kóros felejtés ellen igen hatásos, de mert rendkívül tömény – csak egy-egy jó, korabeli verssel oldható – szakorvosi előírások alapján szedhető, kis adagokban. Mellékhatása, hogy túlzott fogyasztása esetén krónikus vásárhelyiséget okoz.

Könnyű volt Sebestyén Spielmann Mihálynak megírni a munkát, hiszen négy évtizedet töltött el könyvtárosként, a Teleki Tékában hozzájuthatott a forrást jelentő dokumentumokhoz – mondhatnók. De ne mondjuk, mert a könyv mögött óriási volumenű munka van. Káli Király István, a Mentor Kiadó – amely megjelentette mindhárom kötetet – ügyvezető igazgatója csak úgy kedvtelésből kiszámolta: a szerzőnek legalább húszszernyi újságoldalt kellett elolvasnia, áttanulmányoznia, kijegyzetelnie, osztályoznia, mérlegelnie, aztán megírnia a művet, s akkor még nem is számoltuk azt a sziszifuszi munkát, amit a kétszáz oldalnyi hely, név-, személy- és tárgymutató számítógépes segédlet nélküli

(!) megírása jelentett. A szerző szerint nem egy olyan könyv ez, amelyet folyamatosan, „egyszerre” el lehetne, vagy kellene olvasni. Nos, ezt cáfolom – az előző kettőt ugyanis jómagam így olvastam el. Nem így kell, de így is lehet!

Tragédiákon átbukdácsolva

Volt olyan olvasó, aki az előző két kötetet is elhozta a dedikálásra. A dedikálások előtt a szerző szívesen mesélt a könyv megírásának körülményeiről, s ennek során elmondta – nem elég Marosvásárhely történetét a politikai, gazdasági események tükrében láttatni, hiszen az időszak éveinek minden napjában, órájában ott voltak a közösséget alkotó emberek, az egyének, akik egyenként élték át és meg azokat a sorstragédiákat, amelyekkel az 1919-1944 közötti időszak történelme szolgált. Hogy az 1940-es évben 44 ezres városból 1944-re 22 ezres lett, hogy miként alkultak a negyed század alatt a fogyasztói, szolgáltatói árak, mennyi volt a cukor, a kenyér kilója, mennyi a bérkocsi viteldíja, mennyit kellett fizetni az orvosnak, mindez szervesen hozzátartozik a város történetéhez, s ha valós képet akarunk látni és láttatni, erről (is) kell szólnia egy ilyen munkának.

Egy volt-Vásárhely

A könyvben bemutatott város egy volt-Vásárhely, egy visszahozhatatlan világ, amit kötelességünk megmutatni a jelenlegi fiataloknak, de azoknak is, akik átélték azokat az éveket – a miheztartás végett. Ahhoz, hogy építeni tudjunk egy új várost, egy új vásárhelyi életformát, ismernünk kell azt, ami egy évszázaddal, sok évszázaddal ezelőtt volt.

Vége egy adag Vásárhelyt, rázd fel, gyúrd át, tégy hozzá némi flekkenfűszert a mennyei illatok eléréséhez, némi kultúrát vegyíts bele, kevéske savat-borsot, egészséges civis-humorról ízesítsd, s ha kisütöd, lesz belőle egy VÁROS...

(Székelyhon.ro)

Dr. Kiss András: Egy váradi orvos visszaemlékezései

A könyv bemutatója 2012. február 11-én volt Nagyváradon, az *Ady-líceum dísztermében. Szilágyi Aladár méltatójából idézünk (a váradi Reggeli Újság tudósítása nyomán)*

Az utóbbi két évtizedben számos, pályafutását még a kommunista érában megélt jeles értelmiségi jelentette meg az emlékiratait. A terebélyes memoárirodalom művelői jobbára nem hivatásos tollforgatók: a 20. század második felét megörökítőik között sajátos pázmát képez az orvos-szerzők tevékenysége. A (még) itt élők vagy Nagyváradról elszármazott, de a városhoz máig kötődő, kétlaki életet művelő orvosdoktorok közül legutóbb Kiss András belgyógyász, kardiológus jelentette meg önéletrajzának első kötetét. A Belényesben, majd Váradon küszködő iparos család félárva fia (nagyapja az első, édesapja a második világháborúban tűnt el) az elsorvadó kispolgári lét ellenére összetartó familia légkörében, gazdag élményekkel teli gyermek-és ifjúkort élt meg... Ahhoz a szerencsés orvosnemzedékhez tartozik, amelynek tagjai még

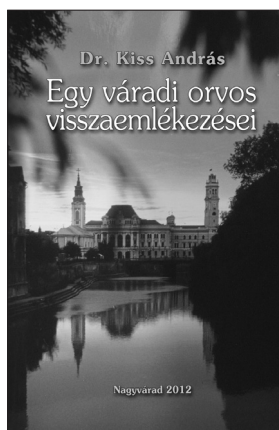
anyanyelvükön tanulhattak Marosvásárhelyen, de akik fölött 1956-ot követően bekomorult az ég. Ő maga viszonylag olcsón megúsza a retorziókat: csupán egyetlen tanévre zárták ki az egyetemről... A kötet 1971-el, Váradra kerülésének esztendejével zárul. Kiss doktor könyvében vallomásos teret kínál a korabeli kulturális eseményeknek, hiszen a színház, az irodalom, a képzőművészet szeretete át-meg átszötte tevékeny hétköznapijait...

Orvos-kollega írja a könyvről

Ez a könyv az eddig megírtak közül a legalaposabb és ezért a leghitelesebb emléket állítja a kor velünk összefüggésbe hozható eseményeiről. Legyen szó család-történeti, egyetem-történeti, kisebbségtörténeti vonatkozású dolgokról, vagy egy új körülmények között felnövekedett erdélyi magyar generáció kor- és kórtörténetéről, immáron a pálya megfutása után.

(SZIT)

(A visszaemlékezések folytatódnak, készül a második kötet – a szerk.)

Jézus Ismeretlen mondásai

Az Otthonom Szatmár megye könyvsorozat 37. kötete dr. **Tempfli Imre** legújabb lelkigyakorlatos könyvét hozza **Jézus ismeretlen mondásai** címmel. Már a cím érdekfeszítő. A meditatálásra hangolódás helyett kíváncsi izgalom fogja meg az olvasó lelkét: nem ismerjük Jézus mondásait? lehetséges ilyen? Igen. A János evangéliumában ugyanis ez áll: „Jézus még sok más csodajelet is mutatott tanítványai előtt, amelyeket nem jegyeztek fel ebben a könyvben” - olvassuk a szerző könyvének előszavában. Ezek szerint már az előszót haszonnal böngésszük. Bár szerzőnk papoknak szánta ezt a művét, számunkra, laikusok számára ugyanolyan hasznos olvasmány, mint egyháziak számára.

Tempfli Imre, Jézus nyolc ismeretlen mondásának megfelelően, nyolc nagy fejezetre osztva járja végig a maga által kijelölt utat.

A **Zarándokok** című fejezet a huszadik század egyik legnagyobb teológusától vett gondolattal indul. „... mindannyian zarándokok vagyunk, állandóan úton, emberek, akiknek nincsen maradandó lakásuk ezen a földön (...). De hova tart az utazás, a zarándoklat? A célt Istennek hívják.” Valóban, amikor úton vagyunk, nem hátra, hanem előre nézünk, hogy ne szakadékbba lépjünk, ne fálnak ütközve ébredjünk létünkre. És itt, az úttal kapcsolatban hozza Tempfli Imre az első, számunkra ismeretlen idézetet, amely egy mohamedán mecset bejáratának boltívén olvasható „Jézus mondta, béke legyen veled: A világ egy híd. Menjete át rajta, de ne építsetek rá magatoknak házat!” Vajon ismerte-e Szent Pál Jézusnak ezt a mondatát? - teszi fel a kérdést Imre atya, és meg is válaszolja „Azt hiszem igen”, majd Szent Páltól vett idézetekkel bizonyít. Megtudjuk, hogy Loyolai Szent Ignác is többször ír az életről, mint zarándokútról. A továbbiakban a zarándokút buktatóira, a nélkülözhetetlen útravalókra, az állandó éberségre, a cél szüntelen szemmel tartására hívja fel olvasói figyelmét, közben szentektől, katolikus, protestáns, zsidó teológusoktól és a világirodalom nagyjaitól vett példákkal illusztrálja nagyon is életközeli gondolatmenetét.

A második fejezet címe: **Mércénk Jézus**. Mi lenne nek látja Albert Einstein ezt a mércét? Őt idézzük „Soha senki nem tudta magát úgy kifejezni, mint Ő. A világegyetemben egyetlen egy olyan hely van, ahol semmi sötétség nincs jelen – Jézus személye. Benne Isten legvilágosabban mutatta meg önmagát nekünk.” - írja a zsidó származású Nobel-díjas tudós. Jézus idejében a jeruzsálemi templom előcsarnokában valóságos bazárhangulat volt. Tempfolmi adó gyanánt csak a templomi sékelt fogadták el, pedig sokféle pénz forgott még az emberek kezén. Ezzel kapcsolatos Jézus másik ismeretlen mondása: „Éles tekintettel vizsgáljátok meg mindent, és állapítsátok meg, mennyi jó és eredeti, hasznos és szép van bennük. Ne engedjétek magatokat a hamis, talmi, csábító külsőtől elvakítani.” Tempfli Imre megállapítja, hogy Szent Pál ismerte Jézusnak ezt a mondását is. A szöveg kibontásának tanúságaképpen megállapíthatjuk, hogy eszményeim megválogatásakor nem én vagyok a mérce, nem a tömeg a mérce, nem a korszellem a mérce, hanem Jézus.

„Egyetlen egy olyan hely van, ahol semmi sötétség nincs jelen – Jézus személye”

Állandó kísértést szenvedünk - olvassuk a harmadik fejezet címét. A jó és gonosz, az isteni és ördögi között vergődő ember bizony el-el bukik. Ide illik Jézus másik ismeretlen mondása: „Senki sem mehet be az Isten országába, csak aki kísértést szenvedett.” Jézus mondásának üzenete visszhangra talál több apostolnál - állapítja meg szerzőnk. A legnagyobb kísértések egyike testi vágyaink követelőzései. Sokszor tényleg nagy erőpróba ösztöneink parancsának legyűrése vagy a hírnév utáni vágy, a hatalomvágy, a címkórság, a hiúság, a vagyonosodás utáni vágy jézusi értelemben vett kezelése.

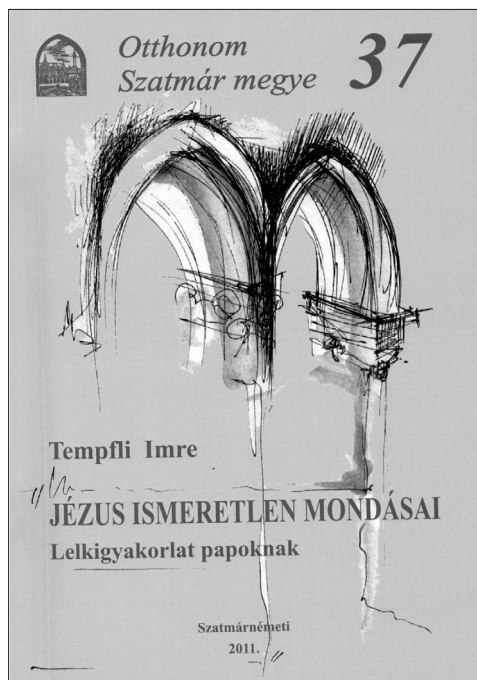
„Mentsd meg magad és lelkedet” egy újabb ismeretlen mondás Jézustól. Akkor beszélt így Jézus amikor Lukács evangéliuma szerint a világ végét ecsetelte - írja Tempfli Imre, maj Pál apostolt idézi: „Nem a jót teszem, amit akarok, hanem a rosszat, amit nem akarok” Nagyon izgalmas dogmatikai, lelki, filozófiai, etikai kérdések sora, amelyeknek XXI. századi boncolgatását végzi el szerzőnk, aztán így folytatja: „A bűn a lélek lassú haldoklása, elaltatása, elkábítása, delírium”, amit az értelmünk soha nem tud elfogadni. Törekedjünk arra, hogy lelkünket óvjuk meg a bűnök fertőző bacilussaitól és vírusaitól.

Bár az Evangéliumban nem található meg az alábbi jézusi mondás, de az apokrifekben igen: „Ha emeled a követ, megtalálász, ha hasítod a fát, én ott vagyok.” Tempfli Imre ebben a fejezetben a hétköznapi munkás napok megszentelő erejéről beszél. „Istent mindenütt meg lehet találni! Ő mindenütt vár ránk! Nem csak az imában, a szemlélődésben, hanem a szürke, egyhangú, fárasztó, nyomorúsággal, kudarcokkal és kemény

testi munkával teli hétköznapi napokban” Jézus tanítása szerint éppen ezeken a helyeken van velünk Isten, az alkotásban. Az Istennel való ilyen együttlétet megzavarhatja a munka rutinja, mert a rutinmunka és az alkotás nem ugyanaz. Szerzőnk most is a szellemi, lelki élet nagyságait hívja segítségül ennek az ismeretlen jézusi mondásnak a kiértésére.

A kötet egyik legizgalmasabb fejezete az **Életünk folytonos szolgálat** címet viseli. Igaz, hogy Tempfli Imre egy lelkigyakorlat alkalmával paptestvéreinek idézi az Apostolok Cselekedeteiből ismert szöveget, de

mi tudjuk, hogy reánk, laikusokra is vonatkozik. „Nagyobb boldogság adni, mint kapni!” Már-már közhely ez a mondat, mégis a XXI. században, amikor az adományozás sok esetben formális, célja, hogy szerepelhessek a környezetem, a világ előtt, felhívjam magamra a figyelmet, közben számom-

ra már haszontalan tárgyakat adok át ajándékként széles mosoly kíséretében barátoknak, rokonoknak, mert önzésemben elveszítettem emberi önmagam, akkor nagyon nehéz nevelő, tanító feladatot bízunk az idézett mondatra: „*Nagyobb boldogság adni, mint kapni!*”. Már is észrevesszük, hogy ez nem közhely. A segítség, az adományozás, a jó tett csak akkor valóban az, ha vele együtt magunkból adunk egy darabot, ha az adomány számunkra fontos, hasznos tárgy, ha odaadományozása után hiány marad az adomány helyén. Csak akkor teljesíti feladatát, ha visszahúzódón, szerényen, feltűnés, hiú szereplési vágy nélkül segítünk.

Az **Életünket kölcsön kaptuk** címet viseli Tempfli Imre lelkipályi könyvének utolsó fejezete. Egy újabb, csak az apokrifekben megőrzött jézusi mondást idéz szerzőnk: „*Aki hozzám közel van, a tűzhez van közel, aki tőlem távol van, Isten országától van távol!*” Az üzenet kifejtése során a gondviselésben való bizalomról, a szenvedés jelentőségéről, hivatástudatról beszél, amit mi laikusok magunkra éppen úgy vonatkoztathatunk, mint ahogy szerzőnk paptestvéreire érvényesnek tartja.

Dr. Tempfli Imre 120 oldalnyi terjedelmű munkája nem mindennapi szellemtörténeti esemény sem a teológiai irodalomban, sem a laikus irodalomban. Egymás mellé tesszük ezt a két helyet, mert Tempfli Imre éppen ezzel a munkájával vág átjárható utat egyikből a másikba. Könyvének egyik nagy érdeme ez. És még ennél sokkal jelentősebb, hogy a Szentírás és a Szentíráson kívüli irodalom, az apokrifek közötti átjárhatóságokra világít rá. A két tábor – Evangélium és Apokrifok – valamikor köszönő viszonyban sem voltak egymással. Az egyik a kétségtelenül ismert, hitelesített, ismert eredetű, az Egyház által elismert szerzők alkotásainak gyűjteménye. A másik egyes állítások szerint ismeretlen eredetű, nem ritkán eretnek szerzőkként kezelt ismert vagy ismeretlen személyektől származó feljegyzések. Mások nevüket nem vállaló, vagy vállaló, de kétes hitelességű szerzők hamisítványokként kezelt iratai az apokrifok. Ilyen süppedős, veszélyes talajon mozog dr. Tempfli Imre, és egy egész munkát kerekít ki az általa kiválasztott **Jézus ismeretlen mondásai** című könyvében.

Mi több, Tempfli Imre tanuló-tanító forrásként használja az apokrifeket. Mondatokat emel ki a Szentírás kánonjába be nem vett anyagból. Mindezt nem valamiféle önkényeskedéssel teszi. Mielőtt szót emelhetne bárki ellene, bebizonyítja, hogy az idézett szöveg, ha nem is szó szerint, de az apostolok és evangélisták valamelyikénél rokonítható vagy fellelhető. A szövegek elemzése, az üzenetek kibontása és példákvaló megvilágítása hatalmas háttérirodalomból, a szerző olvasmányából származik. Több mint 60 munkát sorol fel forrásként, közöttük római katolikus, protestáns, zsidó hit-tudósok, történészek, természettudósok, filozófusok, irodalmárok, írók munkáit. Tempfli Imre olyan művekből merít, melyek arról beszélnek, hogy Istennek köze van az emberhez. Aztán Jézus ismeretlen mondásaival világítva mai életünkre, fájdalmasan feljajdul, mert látnia kell azokat a helyeket, pillanatokat, amikor az ember úgy viselkedik, mint aki nek nincs köze Istenhez. Szerzőnk megfeszített lépéseket tesz, hogy olvasója felismerje sorsközösségét Istenrel. És még akkor is milyen hosszú az Isten felismerésétől vezető út az Isten szeretetig, az igazi célig.

Az Otthonom Szatmár megye könyvsorozat 37. darab-

jához Szemák Papp Zsuzsa tervezett borítót. A gótikus árkádot idéző rajz visszautalás a középkori kolostorokhoz épített kerengőkre, a csöndes elmélkedések, szemlélődések, eszmecserék, imádkozások színhelyeire. Szemák Papp Zsuzsa borítója megkapóan szép látvány, ugyanakkor utalás Tempfli Imre könyvének elmélkedést igénylő jellegére. Mintha a művésznő is együtt mondaná Tamás József gyulafehérvári segédpüspökkel annak az Ajánlását záró gondolatát: „*Vedd és elmélkedd át, mert az örök igazságokat újszerűen feltárlva találod meg benne.*”

Csirák Csaba

Juhász Gyula

Húsvétra

*Köszönt e vers, te váltig visszatérő
Föltámadás a földi tájakon,
Mezők smaragdja, nap tüzeiben égő,
Te zsendülő és zendülő pagony!
Köszönt e vers, élet, örökkön élő,
Fogadd könnyektől harmatos dalom:
Szívemnek már a gyász is röpke álom,
S az élet: győzelem az elmuláson.*

*Húsvét, örök legenda, drága zálog,
Hadd ringatózzam a tavasz-zenén,
Öröm: neked ma ablakom kitárom,
Öreg Fausztod rád vár, jer, remény!
Virágot áraszt a vérverte árok,
Fanyar tavasz, hadd énekellek én.
Hisz annyi elmulasztott tavaszom van
Nem csókolt csókban, nem dalolt dalokban!*

*Egy régi húsvét fényénél borongott
S vigasztalódott sok tűnt nemzedék,
Én dalt jövőd húsvétjára zsongok,
És neki szánok lombot és zenét.*

*E zene túlzeng majd minden harangot,
S betölt e Húsvét majd minden reményt.
Addig zöld ágba és piros virágban
Hirdesd világ, hogy új föltámadás van!*

Eleven hagyomány

DUTKA ÁKOS

(Nagyvárad, 1881. szeptember 11.–1972. december 27. Budapest)

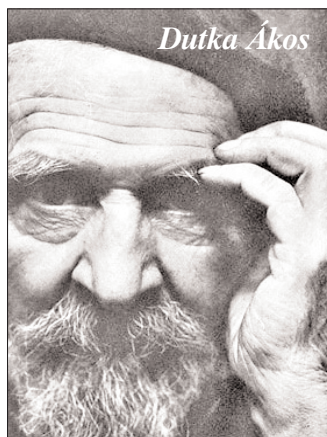
és A Holnap

Idén 40 éve már, hogy elhunyt Dutka Ákos, a Holnap Irodalmi Társaság egyik meghatározó egyéniségű költője. Ennek kapcsán illendőnek találtam feleleveníteni eléggé méltánytalanul keveset emlegett alakját, akinek Budapesten szobra van és utca viseli nevét, szülővárosában, Nagyváradon viszont, egészen a közelmúltig egyetlen színházbérlet őrizte nevét. Pedig A Holnap irodalmi antológia Nagyváradon, 1908-ban és 1909-ben megjelent 1. és 2. kötetét a modern magyar irodalom kiindulópontjaként emlegetik az irodalomtörténészek.

Amikor Dutka Ákos 1908-ban **A Holnap** korszakkezdetet jelentő antológiájában hetedmagával megjelent – együtt jelezték az Ady vezérelte új magyar költészet harcos jelenlétét –, legalábbis Nagyváradon már ismert nevű költő volt. És akit ama századelőn a nagyvárad irodalom költőnek ismert el, az költő volt országos érvénnyel is. Aki **A Holnap** hét harcostársa közé tartozott, annak irodalomtörténeti helyzete szerint helye volt az új irodalom ugyanebben az évben megindult budapesti főorgánumban, a **Nyugat**ban, még akkor is, ha még jó időre megmaradt továbbra is nagyvárad iújságírónak, nagyvárad i költőnek.

1908 tavaszán több nagyvárad i fiatal költő és író tervezte egy irodalmi társaság megalakítását. Ehhez az adott végső lendületet, hogy 1908 februárjában a Premontrei Főgimnázium tanáráként Váradra érkezett Juhász Gyula. Juhász levélben fordult egyetemi barátaihoz (Babitshez, Kosztolányihoz, Oláh Gáborhoz), hogy bevonja őket a mozgalomba. Közülük Babits Mihály vállalta el a tagságot, s a várad i rokoni kapcsolatokkal rendelkező Balázs Béla is. 1908 tavaszára kialakult az írógárda a hét költő – Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula, Miklós Jutka részvételével. Ők mindannyian Ady feltétlen hívei voltak.

1908. április 1-én történt meg a társaság névválasztása. Adyt sürgették, aki aznap érkezett vonattal, s fáradtan csak ennyit mondott: „Hagyjuk most, majd holnap.” Erre egyhangú felkiáltással szavazta meg a társaság „A Holnap” Irodalmi Társaság elnevezést. (Az antológia címe is ez lett, névelővel

ellátva, a hét betű a hét poétára utal.) A Nagyvárad i Naplóban 1908 április 27-én Antal Sándor tudósított a megalakulásról.

Céljuk az volt, hogy a Budapestre központosuló kulturális élet mellé egy másik, a konzervatív szemlélettel szemben haladó, modern vidéki centrumot hozzanak létre. A holnaposok szerettek volna rendszeresen megjelenő irodalmi lapot indítani, de ennek megghiúsulása miatt egy antológia szerkesztésében állapodtak meg. A társaság első kiadványa, „**A Holnap**” antológia 1908 őszén jelent meg és hatalmas feltűnést keltett. Kevés verseskötetet fogadott – valamivel több, mint egy évszázad-

dal ezelőtt – olyan hangos értetlenség, mint amilyennel a konzervatív irodalmi körök reagáltak „A Holnap” antológia megjelenésére. Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula, Miklós Jutka versei és főként, hogy együtt, egy csoportban jelentkeztek, általános feltűnést keltett. Az irodalmi sajtó két táborra oszlott, legtöbbször hevesen támadták, és csak néhány kritika volt hajlandó belátni, hogy a kötet a magyar irodalom új, huszadik századi fejezete kezdődött el. Íme két, egymásnak igencsak ellentmondó idézet: „Figyelemmel kísérem és ismerem jól a „ma” és a „holnap” nagyhangú ígéretőit. Hát igen jól mondják, hogy ők a „ma” és a „holnap”, mert sohasem lesz belőlük holnapután. Ezzel a költészettel legalább nem!” (Szabolcska Mihály). „A holnap költői! Nem tudom, mi lesz belőlük, nem bánom, mit gondol felőlük a köztünk kísértő tegnap s nem törődöm vele, hogy mit fog róluk mondani a holnapnál is nagyobb úr: a holnapután. Csak azt érzem, hogy jó köztük élni. Mióta itt vannak, van minek örülnöm, van mit várjak.” (Hatvany Lajos).

Jellemző volt a **Nyugat** és **A Holnap** viszonyára, hogy bár szövetségesesek voltak, mégis voltak közöttük jelentős elvi különbségek. **A Holnap** programja sokkal radikálisabb, forradalmibb volt, mint a **Nyugaté**. Igyekeztek közeledni egymás felé, de fenntartásaik egymással szemben mindvégig megmaradtak. A Holnap Irodalmi Társaság nagy érdeme, hogy markáns vonalat húzott a modern, haladó irodalom és a konzervatív tábor közé 1909. április 1-én megjelent az irodalmi antológia második kötete is, melyet Budapesten nyomtattak. Mint fentiekből is kiderült, az antológiák már megjelenésükkor a viták keresztútjába kerültek, felporzódították a magyar kulturális és társadalmi életet – Nagyváradtól Budapestig. A holnapos szerzők fellépéseit később is botrányok kísérték, párbajokra került sor irodalmi nézeteltérések miatt, szereplésük és írásaik kabarétréfák tárgyává váltak.

Juhász Gyula a **Nagyvárad** **Napló** 1914. március 25-i számában közölte **A Holnap városa** című írásában rajongással ír az öt évvel korábbi rövid életű, de nagy hatású irodalmi kezdeményezésről: „Igen bizony, jól esik erre emlékezni, mert valljuk be őszintén: ennél önzetlenebb, magyarabb, poétásabb irodalmi mozgalom nem volt azóta, mióta az irodalmat részvénytársasági alapon szervezik és még a költőknek is juttatnak belőle osztalékot. Szeretem az üldözött, a kigúnyolt és immár beszünt Holnapot, a gúny, az üldözés, az agyonreklámozás és agyonhallgatások dacára is szeretem, mert a fiatalságom volt ez **A Holnap**, őszinte, lelkes, örökké édesbús ifjúságom.”

Dutka Ákos költészetét barátai égig emelték, sok babért raktak a homlokára. Költőtársai pedig szívből jövő, igaz őszinteséggel gázolták le. Dutkáról tehát majdnem minden versolvasó embernek megvan a maga kialakult véleménye. „Bűnösségét” általában abból szűrték ki, hogy a hangot Adytól vette, a szavakat tőle kölcsönözte, sőt témáért is gyakran átrándult az Ady területeire. Rendben van, ilyenfajta „bűnöket” valóban elkövethetett Dutka, de akkoriban Babits kivételével egyetlen új költő sem szabadulhatott az Ady-hatástól, hogy éppen Dutkát érték tetten, az abból ered, hogy ő nőtt legnagyobbra a fiatalok között, az ő nevét lehetett a leggyakrabban olvasni. Maga Ady Endre erről így ír a **Nyugat** 1908. 12-13. számának Figyelő-rovatában: „Dutka Ákosnak nem szabad lakolnia azért, mert Ady Endrének nevezett csekélységemnek kortársa. S ha a magam nyomorúságain kívül mostanában még tudott fájni nekem valami távoli is, a Dutka esete fájt. Erre a szép, komoly, daloló emberre ráfogták, hogy semmi más, mint lelketlen Ady-utánzó. Így lakol mindig a kezdőzetlenség, a szívbeli bátorság s a ravasz fogások ignoranciája. Van egy sereg Ady-öcs, aki vígan operálhat s egy megviselő érzéssel se fizet azért, hogy kifordított bundájú Ady-verseket ír. Dutka Ákos, aki át- és megélte a maga verseit, de nem titkolja, hogy Adyt olvassa, íme lakol. (...)”

Dutka Ákosban nem dolgozik és mulat valami különös génusz, de milyen lenn hagyta már a Szabolcska-féle völgy-népséget. Ő már az érzések kultúr-magyarja, ő már az új magyar ember. Kissé programos, kissé elfárasztó az ő nyugtalanoknak érzett, tervelt és írt hetven vagy hány verse. De versek végre, az istenét vagy hadurát neki, ezek helyett beszélő s ezek lelkét illusztráló versek. Magyar és emberi fájdalmak fájatják a Dutka Ákos szívét s aligha tehet róla, ha ezek a fájdalmak sokszor-sokszor elnémítják benne a művészt. Arról sem tehet, hogy Ady Endre előbb írt és szenvedett meg bizonyos elkerülhetetlen érzéseket. Az már igazán nem

Deák Árpád: A Holnaposok (makett)

a literatúra titka, hogy ki érkezik valahova előbb, zajosabban és áthatóbban. Valóság és elismerni való tény, hogy Dutka Ákos itt van s ha nem volna más, mint hívő harcosa a mi harcainknak, akkor is valaki.”

Kosztolányi Dezső **A Hét**, 1908. április 5-i számában ilyenek látja és láttatja Dutka Ákost. „Teleszórják arcomat virággal, csupa szagos és színes, kék, fehér, fekete-piros rózsával, hogy szinte fulladozom alatta. Szemképráztató színeket látok és hangokat hallok, dallamosan előrekiyózó verssorok hízelegnek fü-

lemnek. Dutka Ákos kétségtelenül ügyes artista. Lantját, ha kell, ecsettel és zeneszerszámmal toldja meg. Színesen vibráló szavak önmagáért való zenéjétől, tökéletes szómuksikától, verssorok zengő tűzjátékától ittasodik meg. Akarja a zenét. Benne van abban az új áramlatban, amely a zene és a poézis közeli atyafisága révén harcot üzen minden bárgyú és lapos prózaiságnak, és Verlaine-nel együtt hirdeti: „de la musique avant toute chose”, a zene, a beszéd titkos lüktetésű muzsikája mindenekelőtt való. Ennyi bizonyos. Dutka Ákos betéve tudja a mai költészet kis és nagy kátéját. Ámde mindjárt le kell írnom, hogy ritkán tévesztett meg valakit annyira az új papok igéje, mint őt, aki a zene keresésében mérges és lápos bozótokba tévelyedik, s tarka külsőségeért feláldozza a versdaloló lelkét, a gondolatot. Nem csoda, ha ezek után állandóan ismételnie kell önmagát, s szűk skáláján szomorúan setteng az egyhangúság, a modorra savanyított modernség ásitó génusza. Szavai levegőben lengenek, nincs semmi sem mögöttük. Aki statisztikus, megolvashatja, hányszor fordul elő nála a szomorú szó, és szomorúan mosolyoghat rajta. Mint ha lombokat látnék, afféle báltermi ékességeket, melyeknek nincs gyökerük, mintha virágok illata bódítana, melyeknek mesterséges tüllszirmára a gyógyszerész üvegéből permetezték a mezőszagot hazudó parfümöt. Ebből áll az ő modernsége. Néha, mikor elfelejti a kis és nagy kátét, a revüket és főleg azt a poétát, akinek szemmel láthatólag nyomában jár, félőntudatlanságban, álom és való közt ringatózva sikerül egy-egy igaz hangot megütnie önmagáról is, tud egy csipkefinom, boszorkányos hangulatot lerögzíteni. Bánt ugyan, hogy a Szajna partján termett ő is, s az új idők „szomorú” új dalaival akar betörni, és csak a könyvespolcra kell felnyúlnom, hogy ráolvassam egy másik poéta nevét; Dutka Ákos azonban ezek ellenére is annyit és oly ízléssel ád magából, hogy bűn lenne mosolyogni bombázó, hangzatos szavain és szalonkabátos, de telivér magyarságán. A názareti éjszakák, ha egytől egyig Benzmann színrakására is emlékeztetnek, lágyak és finomak, s rögtön elámulják a formaművészt. Pár képe, pár új veretű sora, trouvaille-ja és mindig őrködő ízlése egy igazi poétát sejtetnek, aki már útban van, de még ma nem érkezett meg. Dutka Ákos egykor, ha legyűri majd eredendő vétkeit, és megtanul gazdálkodni a szavakkal, arra lesz hivatva, hogy a legfinomabb, selyemlágy és pára-könnyű érzések csipkeverője legyen. Ma azonban még bántó szimbólumként hat reám, hogy verseskönyve címét is macskakörmök közé rakja...”

A polémiákon, társadalmi felrázó vitákon túl, **A Holnap** korabeli hatása és jelentősége az irodalomtörténet szempontjait figyelembe véve megkerülhetetlen, hiszen egyrészt éppen e viharos visszhang révén ismerte fel az úgynevezett konzervatív irodalom Ady korszakos szerepét, másrészt az első antológia révén ismerte meg (nemcsak a szélesebb közönség, hanem az értő irodalmi elit, köztük maga a **Nyugat** szerkesztői is) Babits Mihály nevét. **A Holnap** mindemellett elsőként ismerte fel s méltatta Vajda János költői szerepét s rangját (az ő emlékének ajánlották az első antológiájukat, akkor, amikor a korabeli irodalomtörténet-írás igencsak elfeledkezni látszott Vajdáról), s a Társaság első nyilvános fellépése is egy Vajda-emlékest volt. A kezdeti, új irodalmi folyóirat megindítását célzó tervek helyett végül két antológiává „szelídült” eredmény mellett ráadásul számtalan művészeti ankét, felolvasóest, kiállítás és színházi bemutató köthető a Holnap Irodalmi Társaság mozgalmához, mely jó értelemben vett kulturális forradalomnak számított. Inspirációjára irodalmi társaságok alakultak szerte az országban, s ekkortól

jöttek divatba a közös irodalmi, művészeti matinék is (irodalom, képzőművészet és zene hármására építve), melyeket A Holnap elhalkulását követően a Nyugat vett át, s folytatott sikeresen.

Dutka Ákos költészete hét egész évtizedre terjed, hiszen 1904-ben már rangot adó verseskötete jelent meg Nagyváradon, a következő évben vidáman költői operettjét (*A léghajósok*) mutatta be az akkor fővárosi színvonalú nagyváradi színház. Az első világháború éveiben részvéte és bátor pacifizmusa szinte önmaga fölé emeli. Várja a tisztító forradalmat, de már a Károlyi vezette polgári forradalom napjaiban sem tudja, hol a helye. Hiszen egy körvonalazatlan humanista demokratizmuson túl, politikailag sehova sem tartozik. Számára egyaránt rokonszenves az Új Idők szelíd maradisága és a Népszava szociáldemokráciája. Passzivitása teszi lehetővé, hogy amikor a háború után Budapestre megy, a Bethlen-kormány alatt állami állást kapjon a Külügyminisztériumban és a nagyközönséghez szóló, programszerűen politikamentes Friss Újság kevés munkával, de tűrhető fizetéssel járó irodalmi munkatársa legyen. De ahogy Bethlenék után a demokrácia látszata is elenyészik, Dutka – mint oly sokan a polgári demokraták világában – egyre kevésbé érti a felé rohanó világot. Gondolkodásmódjára, becsületességére jellemző, hogy amikor a németek bevonulása után a lap társtulajdonosa diadalittasan felszólította, írja meg a „nagyvezér”, Hitler dicsőítését, válasz helyett összehívta a lap munkatársait, elbúcsúzott tőlük, összepakolta holmiját és kis kertes házába, Mária-remetére költözött. Költészetében a külvilág egyre inkább sejtelmes látvánnyá válik, minden impresszionista képfel színre, távoli bánatos dallammá anyagtalanodik. Egyre kevesebbet ír. Azután elhallgat, csak a második világháború után szólal meg újra. De akkor újult erővel. Hatvanöt éves fővel megtalálja saját helyét az új magyar költészetben, mostmár ő maga a hajdani Holnap képviselője a mában. Regényes prózai visszaemlékezése Nagyvárad Ady-korszakára, *A Holnap városa* (1955) dokumentatív jelentőségű, költői erejű és finomságú tanúságtétel. A könyv sikere újabb regényre ösztönzi, *A nagy kaland*-ban egykori, amerikai emlékek alapján írja meg a század eleji kivándorlás prózaepikáját, az Amerikába kitántorgott százezrek sorsát. És költészete is képes még hangot váltani, túl a hetvenedik évén végre túllép az indító

erejű szecesszió, hangja egyszerűbbé, bensőségesebbé válik. Öregkori lírája sajátos színfolt a felszabadulás utáni magyar költészetben. Legvégső éveiben már nem mozdult ki máriaremetei házából, kertjéből, de mindig örömmel látta vendégeit, akikkel bölcsen és derűsen szeretett elbeszélgetni emlékekről és irodalomról. Amikor kilencvenéves korában a Pen Club ünnepi ülésén méltatta a nagy költői múltat, a köszöntő beszédek után egyszerre felhangzott a hangja a magnetofonról, s néven szólítva az őt ünneplő ifjú barátokat, köszöntö meg az elismerő szavakat.

Nem volt igazán korszakalkatón jelentékeny költő, de művésszakmájában mesterfokon képviselte a századkezdet néhány jellemző hangulatát, és hosszú élete folyamán hűsége őrizte a nála nagyobbak továbbható hagyományait.

Szilárd, következetes jellem volt. Büszkén és méltán mondhatta el utolsó versében: „Nagy út A Holnaptól Remetéig, / könnyben, közönyben taposni végig, / kaján kortársak sorfalán keresztül / töretlen hittel, - bár sajgott vesztettül, - / meg nem hajolni, csak azért is, / a Sors parancsát végezni mégis.” (Hol volt, hol nem volt...)

A Holnap megalakulásának 100. évfordulóján a budapesti Országos Széchényi Könyvtárban 2008. szept. 19-én jubileumi kiállítás nyílt, a nagyváradi Ady Endre Emlékmúzeum állandó tárlatában is nagy hangsúlyt helyeznek e korszak bemutatására. Az V. Partiumi Író-tábor nagyváradi rendezvényén pedig, 2008. július 3-án leplezték le Nagyváradon a holnaposok emléktábláját.

Dutka Ákos sírja a Kerepesi temetőben.

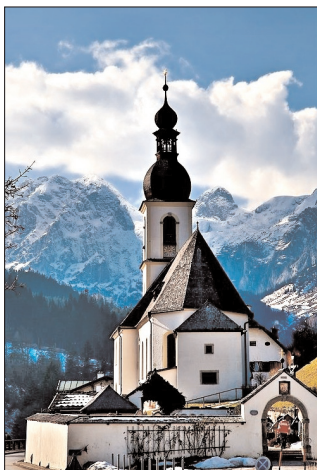
Végezetül, örömmel olvasom a helyi Népújság idej, február 3-i tudósításában, hogy a nagyváradi önkormányzat pályázati felhívására készül a holnaposok emlékműve, ami remélhetőleg még az idén tavasszal a nagyváradi Ady Endre középiskola előtt kap elhelyezést. A szoborcsoport (Ady Endre, Juhász Gyula, Dutka Ákos, Emőd Tamás) a marosvásárhelyi születésű Deák Árpád szobrászművész munkája. Összeállította: B. Osvát Ágnes

Húsvéti prédikáció

George Thomas, plébános volt New England egy kis városkájában. Húsvét reggelén, amikor zsúfolt templomában felment a szószékre prédikálni, egy régi, rozsdás, rozoga madárkalitkát vitt magával és letette a szószék párkányára. Persze, mindenki meglepődve nézte és kíváncsian várta, mi fog itt történni.

A plébános elkezdte a prédikációt:

Amikor tegnap végigmentem a fő utcán, szembe jött velem egy fiatal gyerek, kezében

lóbálta ezt a madárkalitkát és a kalitka alján három kis vadmadár lapult, reszkette a hidegtől és a félelemtől. Megállítottam a fiút és megkérdeztem:

- Mit viszel?

- Csak ezt a három vacak madarat - felelte.

- Aztán mit akarsz csinálni velük? - kérdezősködtem.

- Hazaviszem őket és szórakozom velük - felelte. - Feldühítem őket, kihúzom a tollaikat, egymás közötti viadalra úszítom őket. Élvezni fogom.

- De előbb-utóbb beleunsz majd. Utána mit csinálsz velük?

- Ó, van otthon két macskánk - mondta a fiú -, azok szeretik a madárhúst. Megetetem őket velük.

Hallgattam egy kicsit, aztán ismét megszólaltam:

- Fiam, mennyit kérsz a madarakért?

- Nem kellene magának azok a madarak, atya. Hiszen azok csak vacak szürke, mezei madarak. Még énekelni sem tudnak. Még csak nem is szépek.

- Mennyit akarsz értük? –kérdeztem ismét.

A fiú végig nézett rajtam, mintha megbolondultam volna, aztán megmondta az árat: tíz dollár.

Kivettem a zsebemből a tíz dollárt, odaadtam a gyereknek. A fiú letette a kalitkát a földre és egy pillanat alatt eltűnt.

Én aztán felemeltem a madárkalitkát, elvittem a közeli parkba, ott letettem, kinyitottam az ajtaját és szabadon engedtem a madarakat.

Miután Thomas plébános elmondta a kalitka történetét, mindjárt egy másik történetbe kezdett:

Egy nap a Sátán és Jézus között párbeszéd folyt. A Sátán épp az Édenkertből jött és büszkén dicsekedett:

- Az egész emberiséget a kezeim közé kaparintottam. Csapdát állítottam nekik olyan csalétekkel, amelynek nem tudnak ellenálni. Mind az enyéme!

- Mit fogsz csinálni velük? – kérdezte Jézus.

- Szórakozni fogok velük. Megtanítom őket, hogyan házasodjanak és hogyan váljanak el egymástól, feldühítem őket,

meg arra is megtanítom, hogyan gyűlöljék és kínozzák egymást, hogy részegeskedjenek és kábítózzanak. Arra, hogy fegyvereket és bombákat találjanak föl és öljék egymást. Nagyon fogom élvezni – mondta a Sátán.

- Mit csinálsz majd velük akkor, ha elegend lesz a játékból?

- Megölöm őket! – felelte a Sátán.

- Mennyit kérsz értük? – érdeklődött tovább Jézus.

- Nem kellene neked azok az emberek! Nem jók azok semmire! Megveszed őket, ők pedig csak gyűlölni fognak. Leköpnék, megátkoznak és megölnék. Nem kellene nekik!

- Mennyit kérsz? – kérdezte újból Jézus.

A Sátán végignézett Jézuson és megvető gúnnyal mondta:

- A véredet, az összes könnyedet és az egész életedet!

Jézus így szólt:

- Megegyeztünk! – aztán kifizette az árat...

Ezzel George Thomas plébános fogta a madárkalitkát és lement a szószékről

Wass Albert:

Húsvéti levél a kishúgomnak Hamburg városába

Ezerkilencszáztizennégy. Húsvét. Emlékszel még? Egy vén erdélyi park tisztásait millió virággal hintette be a tavasz, a mi tavaszunk. Piros-fehér-zöld zászló lengett a házon. . .

Istenem, emlékeznek-e még a fák erre a három színre?

A park aláhajló bokrai, zöld levelek puha rejtekébe sok-sok színes tojást dugdostak el jóságos kezek, pirosat, lilákat, kékkeket... aztán kihoztak minket a szobából, elvittek a legszélső fáig, ott elengedtek és azt mondták: „ma a kertbe tojásokat dugtak el a nyuszik... menjetek, keressétek meg őket!”

Elindultunk. Ketten. Kézen fogva. Te meg én, két csepp, kicsi ember. Sok-sok piros tojást megtaláltunk, de mi csak mentünk tovább szüntelenül, egymást megértve, babonás gyerekhittel kerestük a nyuszt, nekünk a húsvéti csodanyuszi kellett, kétségbeesett nagy gyermekvágygal kellett... Mentünk, mentünk előre, és kerestük és nem találtuk meg... a mai napig.

Köröskörül rigók daloltak, virágok illata szállt felettünk, és tarkaszárnyú lepkék csókolódtak a tavaszi égen. Az a madárdal ma is itt cseng a fülemben még és tudom, hogy Te is hallod néha, és a virágok illatát is érzed, ha néha bús emlék-tornyokból leomlik rád ez a régi tavasz. Amíg mi mentünk, virággal beszórt vágyak ösvényén, valahol ezalatt tűzrózsák nyíltak, és piros szívek fölött a diadalmas Halál ünnepelt.

Nekünk a nagy tűzből csak a pernye jutott, amely mint sűrű

fátyol hullt le a szívünkre, és emberré ütött négy évre rá. Azóta ciklon jár Erdélyország felett, ciklon, mely felragadott téged is, és vitte nyuszikereső léptedet, messze nyugati dzsungelek felé.

Ma itt vagyunk. Ugrásra váró, csöndes Akelái egy elrohant dzsungel-ízű sorsnak. Sok húsvéton át jutottunk át ideig: két csepp, kicsi ember az óriás fák alatt, amikor útnak indult, bizony nem tudta, hogy egyszer ideér. Nem mondta senki, hogy azt a nyuszt nem lehet megtalálni, mi csak kerestük, kerestük sokáig a nyomát... azóta megtaláltunk néha színes tojásokat, néha ránk mosolygott az öröm, de a lelkünkön mindig ott borongott valami furcsa árnyék... Most már tudom: a meg nem talált nyuszi árnyéka volt. Kishúgom, idegen város messze ködébe e kusza betűk postáján üzenem: minden húsvétkor fogd meg a kisfiad kezét, úgy vezesd őt végig a kerten; piros tojást keresni. Ne ereszd el soha a kezét, vezesd őt az élet húsvétjain át, egyik örömtől vidd a másikig,

tanítsd meg, hogy drága itt a földön minden kis színes tojás-csoda, és nem szabad rohanni bús álom-nyuszt után, mert nincsenek. Ne tudja meg soha, hogy egyszer ezerkilencszázharmincegyet írtunk, és sokan-sokan az élet nagy gyermekei közül döbbenve álltunk sorsunk útvesztőin, s nem tudtuk megtalálni a csapást, amely az elrejtett örömhöz vezet. Ne tudja meg soha, hogy voltak perceink, borzalmas percei az életünknek, amikor sápadtra vált szívvel álltunk tátongó szakadékok felett, és a túlsó parton a vágyaink temettek... temettek: egy-egy kis álom-nyuszt.

Ha pedig valamikor ő is húsvéti levelet ír majd a kishúgának: szebbet írjon, vígabbat írjon, húsvéti tojások tarka színeibe – ne a szíve vérebe – mártsa a tolat, és mialatt írja, ne hulljon könnycsepp a papírára.

Debreceni Újság,
1931. április 5. 25. oldal

Wass Albert:

Te és az Isten

Gondoltál-e már arra, hogy milyen csodálatos a világ? Mennyire egész és mennyire tökéletes minden, amit nem az ember alkotott.

Nézz meg egy virágot!

Gondoltál-e már arra, hogy milyen csodálatos a világ? Mennyire egész és mennyire tökéletes minden, amit nem az ember alkotott? Nézz meg egy virágot. A legegyszerűbbet, nézz meg egy hóvirágot. Honnan tudja meg bent a föld alatt, hogy odakint már elment a hó s az ágak könnyező rügyein cinkék hintáznak a napsütésben? Nincs telefonja, rádiója sincsen, mégis értesül arról, hogy mennyire haladt a világ a tavasszal. Hideg föld öleli még a gyökeret, de már megindulnak benne az élet nedvei és moccan a csíra. Felüti kis zöld fejét a nyirkos falevelek alól. Kinő a szár, utána futnak a levelek. Zöldek. A föld nedvei összetalálkoznak a napsugárral és zöldre festik a hajszáleket. Aztán kinyílik a szár, kifeslik a bimbó, előkacag a virág. Kacag. Szinte halani lehet.

Nézd meg jól, milyen szép. Milyen szép és milyen tökéletes. Ember-művész nem alkotott még hozzá foghatót, csak másolt. Egy láthatatlan nagy művész keze dolgozik körülöt.

Néztél vízcseppet mikroszkóp alatt? Mennyi ezer élet nyüzsög benne. Egy egész világ. Minden vízcsepp egy világ. Minden világ egy vízcsepp. Önmagáért való zárt egész. A Te szemedben céltalan, mert nem vagy művész. Művész csak egy van ezen a világon, egyetlenegy, aki alkot. Napról-napra, percről-percre, mindig újat és mindig ugyanazt.

Nézd a fát! Nézd a hegyet! Nézd meg a folyót vagy a tengert! És gondold el, hány milliárd vízcsepp van benne, hány milliárd vízcseppbe zárt világ. És aztán gondold a csillagokra. Azokra, amiket ismersz, és azokra, amiket nem ismerhetsz. Tiszta éjszakákon nézz föl az égboltra: olyan éppen, mint a vízcsepp a mikroszkóp alatt. Minden csillag egy élő valami és köztük a Tied, a Föld, talán a legkisebb. Gondold csak el, hány milliárd vízcsepp lehet még ezen az egyen kívül, amit ismersz.

És akkor gondold szájalommal azokra, akik el akarják hitetni Veled, hogy nincs Isten. Nincs, mert ez vagy amaz így történt. Mert romokban fekszik a házad. Mert meghaltak sokan, akiket szerettél. Mert kevés a kenyér. Mert sok a nyomorúság. A világban, mondod, nincsen igazság. És a Te világodat érted alatta. A Te külön világodat, ezt az aszfaltos, vízvezetékes, órabéres és gyárkéményes világot. A nyakken-dős, nyúlászorkalapos, szénhiánnyal küzdő, műhelyszagú és paragrafusok közé zsúfolt világot. És elfelejtetted, hogy ezt a világot Te csináltad magadnak. Te és a többi emberek, és így egyedül ti vagytok felelősek mindazért, ami benne történik.

Istennek semmi köze a házakhoz és az órabérekhez, az általad feltalált bombákhoz és drótsövényekhez, semmi köze ahhoz, hogy kapsz-e nyugdíjat vagy sem, és hogy meg tudsz-e élni abból a fizetésből, amit a többi emberek adnak Neked az önként magadra vállalt munkáért. Isten bele sem néz a számlakönyveidbe, nem törődik a gépeiddel és talán

azt sem tudja, hogy létezik az egyik vízcsepp milliomodik porszemén egy úgynevezett társadalmi rendszer, amit mesterségesen fölépítettél magadnak és amivel most nem vagy megelégedve. Ő a csillagrendszerekkel és az ibolyák gyökereivel törődik csupán.

Isten művész, aki megalkotta a világok milliárdjait és pillanatról pillanatra újakat alkot. Amit Ő alkotott, azért vállalja a felelősséget. Ott minden az Ő elgondolása szerint történik, tiszta és művészi törvények alapján. Ott nincsenek meglepetések és váratlan fordulatok. Nincs győzelme a gonoszoknak, mert nincs gonosz. Ezt a fogalmat az ember alkotta és emelte földöntúli alapzatra, hogy megbocsáthasson magának, ha ostobaságokat cselekszik. A sas nem gonosz, amikor lecsap a galambra. Fiainak viszi, hogy élhessenek. Művészi rendező keze igazította így a szerepeket, hogy ne szaporodhassanak el a galambok s ne egyék el az egerek elől a gabonát.

Az ember alkotott magának egy külön világot, a vízcseppben belül. Kiugrott a nagy együttesből, kivonta magát a művészi rendező keze alól, ácsolt magának külön színpadot, pingált magának külön díszleteket s maga osztja ki magának a szerepeket benne. Hát ne jajgasson, ha rosszul sikerül az előadás. Ha a kontár módon ácsolt kulisszák olykor rászakadnak és rozsdás szögekbe veri a fejét. Maga tette oda a szögeket.

Ha rosszul mennek tehát a dolgaid, ne csodálkozz. És főleg ne igyekezz Istenre hárítani a ballépések felelősségét. Szabad kezét kértél, s Ő, amennyire lehetett, szabad kezét adott. A lerombolt házakért, a drágaságért, a feketepiacért, a szénhiányért s azért, hogy pénz nélkül maradtál és vakarod a fejed: Ő igazán nem tehet. Talán nem is tud ezekről. Nem kíváncsi, hogy az Ő rendjén kívül, a sok milliárd vízcsepp közül az egyikben egy izága kis moszatocska a maga önteltségéből mire végezte. Neki a hóvirágokra van gondja, meg a madarakra. A csillagokra és a fákra. Meg arra, hogy szüless és meghaljon. És hogy a gyomrod - feltéve, ha mértéktelenségében el nem rontottad - megeméssze az ételt, amit adsz neki. Nem felelős, ha szíved idő előtt megunja pumpálni a véredet, mert hanyagul és könnyelműen elrontottad felesleges izgalmakkal, amiket a magad bosszantására sikerrel kiagyaltál. Egyáltalában: az Istennek hagyj békét saját világgoddal kapcsolatban. Nem várhatod, hogy Ő menjen oda hozzád, ha magad voltál az, aki fölényes emberi elmédre hivatkozva hátat fordítottál Neki. Te kell fölkeressed Őt, ha vissza akarsz Hozzá térni. Könnyen megleled, ha igaz és tiszta benned a szándék. Ha nem sértett hiúságodat és csalódott önzésedet akarod Neki elpanaszolni, hanem egyszerűen csak látni akarod Őt s megnyugodni abban, hogy van.

Ott leled mindig, a műhelyében. A vízcseppben, amit számodra alkotott. Csak nyisd ki a szemedet jól. Megtalálod a fűszálban, amikor éppen nő. A virágban, mikor a szirmai bontja. A pillangóban, ahogy szárnyra kél. Ott dolgozik. És ha elég tisztán és elég egyszerűen állasz meg előtte, levette minden magadra aggatott bohóc-cicomát, amit társadalompolitikának, tudománynak vagy előítéletnek nevezel: akkor talán reád is néz. Talán még reád is mosolyog. Mélységes-mély, szelíd művészszemével végigsimogat és azt mondja:

- Bizony látom, rossz bőrben vagy fiam. Ideje volt, hogy visszatérj közeink.

„Mikor az Úr földjét művelte/ kedvelt kapája voltam én./ Keményen mindig engem
markolt,/ meglátszik még a tenyerén.”

(Kamenitzky Antal: *Kapája voltam*)

Kamenitzky Antal versei

Egy csillagot

Ha éneket nem kérhetek,
mert nincsenek már énekek
s lehulltak már a mennykövek,
az Isten rám már nem lövet,

ha nincs virág az udvaron
s, hogy lesz-e tél, nem tudhatom,
búvóhelyem sincs legbelül,
vergődöm menthetetlenül,

ölelj akkor szép angyalom,
szeress halálba aznapon
s mikor a nappal néptelen,
temess egy csillagot velem !

2011. 05.16.

Ilka

Merre aszalja, merre fagyasztja,
róla az emlék merre riszál,
hol van a húsa, hol van az ajka,
rajta, nevetve, ki látta hibát?

Messzi világít női sötétség,
férfi szemébe éjt vető ág.
Benne a hímek ünnepük élték
percbe zsúfoltan, életen át.
Hosszú az éjfél most a szemében,
ráfagy a hűség, holt kutya nyelv.
(Turkál a szellő tarka szeméten:

mintadarab vagy csúnya selejt?)
Róla az észnek nincs tudománya.
Bennem a múltnak ő a magánya.

2011. 11. 26.

Hallgatok

Az esőcsepp az égbe visszavágyik,
ébredlét áhít álmat, éjszakát,
a végtelen létet keres, parányit,
a vakhit meg a szellem nappalát.

A sűrű erdő kincse csöppnyi tisztás,
melyet vigyáz halott fák szelleme.
Tisztázni kéne mindent, ami visszas,
fájó igazság mégsem kellene.

Öreg vagyok, lelkemnek nincs csodája,
egy fél mondat elég, ha szólni kell.
A színes ősz a hervadást csodálja.

A tél nem vált szót többé senkivel.
Jó szót egyre ritkábban hallhatok.
Előbb-utóbb harsányan hallgatok.

2010. 08. 11.

Mester Györgyi *A pillangófa*

A kis vadcseresznye igazán véletlenül, afféle „talált gyerekként” került az erdőbe.

Élete kezdetén, egy öreg gyümölcsfa alatt lelt rá a nagy étvágyú seregély. A fűben szanaszéjjel heverő, utolsó, elfonnyadt szemek közül csippentette fel a csőrébe, s röpi vele a magas égbe, majd leszállt az erdőnek egy bokros részén, hogy avatatlan szemek elől rejtve, nyugodtan csemegézhessen belőle. Csipegette, vagdosta a csőrével, majd amikor már nem talált rajta ennivalót, otthagya, és továbbállt.

A következő napokban a júniusi eső alaposan megáztatta a talajt, s az immár lecupaszított magocska beágyazódott az erdő földjébe. Telt-múlt az idő, s a borsónyi kis mag megrepedt, apró hajszálgyökerei maguknak utat keresve fúródtak a porhanyós talajba. A gyökerek lefelé törekedtek, mintha látogatást akarnának tenni az anyaföld mélyében, a vékonyka zöld szár pedig fölfelé, a világosság felé húzódkodott. Eleinte vastkosabbak voltak nála még a gaz s az erdei gyomok szárai is, azután lassan megerősödött. Törzse előbb hajlékony botocskához, majd seprűnyélhez vált hasonlatossá, később gyermekkar vastagságúra hízott. Sudár, egyenes tartása lett, de semmi több. Csenevész törzsével, összeviessza nyújtózko-dó barna ágacskáival senki sem vette komolyan. Igazán fel sem tűnt az ember magasságú gazban, s amikor még ki is levelesedett, teljesen beleolvadt a környezetébe. Szégyenkezett miatta eleget. Színtelen kis jöttmentnek érezte magát, akit éppen csak megtűrnek a nagyok, és attól félt, talán nem is nő tovább. Főként attól tartott, hogy soha, semmivel sem fog kitűnni az erdő aljnövényzetéből, a cserjék áthatolhatatlannak tűnő, zöld paravánt alkotó sűrűjéből. Szomorú kis életébe csupán a szomjoltó, langy tavaszi esők, a nyári szél tikkadtságot hozó forrósága s az őszi dér hoztak némi változatosságot, na meg az első hó bársonyosan puha érintése, mely habkönnyű fehér palástként borult gyöngye vállaira. Még a rovarok is elkerülték. Az éltető napfény csak akkor jutott el hozzá, amikor ősszel lehullott az őt körülvevő, hatalmas felkiáltójelként fölébe magasodó gyertyánok és bükkök lombja, vagy ha a viharos szél megtáncoltatta, kedvére hajlítgatta a szálas faóriások koronáját.

Csendben, esemény nélkül teltek a napjai, szelek szárnyán, gyorsan röpi az idő. Nem sok minden változott a környezetében. Az idő múlását csupán azon érezte, hogy egyszer kibújtak a zöld levelei, azután meg mind lehullottak. Nagy ritkán kidőlt egy-egy öreg fa, vagy új madárcsalád fészkelte a vastagabb ágakra, s ez így ment évről évre.

Egy tavaszon azonban, amikor a természet is még csak ébredőben volt, váratlanul új érzések kerítették hatalmukba. Az első napsugarak, mint ilyenkor mindig, jólesően melengették ágait, rajtuk azonban, a szokásos, hosszúkás levélrügyek mellett kis göböcskék kezdtek kinőni. Először azt hitte, valamiféle kór támadta meg, de fájdalmat nem érzett, a levelei ugyan-

úgy zöldültek, mint korábban, s a gyökerei sem lazultak meg, sőt, talán még jobban kapaszkodtak, szilárdan kötötték őt a földhöz. A kis képződmények egyszer csak hasadozni kezdtek. Sajnálta, mert már elfogadta a létüket, hozzászokott a látványhoz, amitől egy kicsit végre ő is más lett. Most azonban úgy tűnt, kifakulnak, elhalnak, majd lehullanak, hogy részévé váljanak az erdő humuszos talajának. Már előre félt attól, hogy megint ugyanolyan jellegtelen lesz, mint azelőtt volt. Nehezen, de próbálta elfogadni az elfogadhatatlant.

A nagy, tüzes golyóbis napról napra melegebben süttött, beköszöntött az igazi tavasz. Egy reggel arra ébredt, hogy valami megváltozott körülötte. Mintha megint leesett volna a hó. De az nem lehet, ilyen meleg hajnalokon már nem szokott hó esni, legfeljebb eső! Akkor pedig valamiféle hófehér lepkeraj pihenhetett meg ágaimon – gondolta –, bár a szárnyukat egyáltalában nem rezgettették, és amikor próbaképpen egy kicsit megrázkódott, egyetlen egy se rebbent fel közülük. A fehér pillangóhadat jobban szemügyre véve észrevette, van közöttük, amelyik még csak félig búj ki a gubójából. Az meg hogy lehet? Ilyet se látott még, amióta világ a világ! Hirtelen ráismert az előző nap még csak hasadozó, zöld kis göböcskére, vagyis hogy abból is félig kibújt egy pillangó. De hiszen akkor ő pillangófa!

Miközben ezen morfondírozott, zümmögő hang hallatszott, és egy sárga csíkos, pihen pihés kis rovar telepedett a fehér pillére.

– Nem méssz onnan – rivallt rá –, hagyd békén az én pillangóimat!

– Micsodáidat?! – ámult el a méhecske. Aztán hirtelen rájött. – Te buta kis vadcseresznye! Nincs neked pillangód egy se, de csodaszépen kivirágoztál. Biztosan ezek az első virágaid, azért nem ismerted fel őket. Légy büszke magadra, te vagy itt a legszebb!

A kis vadcseresznyefát kimondhatatlanul jó érzés töltötte el. Megdicsérték, szépnak tartják, talán mégsem olyan haszontalan jószág ő! A nap folyamán egyre több méhecske dongta körül, és ő boldogan tárta ki előttük virágai kelyhét, s csak adakozott, adakozott. A körülötte lévő hatalmas, öreg fák is mintha meghajtották volna felé a koronájukat, elismerésük jeléül, s a játékos kedvű szél is azt susogta a fülébe: nagyra nőj, kicsi fácska, te vagy itt a legszebb!

Mire az üde tavaszt felváltotta a meleg nyár, a kis fa hófehér virágai helyén piros, később feketébe hajló apró cseresznyeszemek jelentek meg. Többé magányos nem volt. Látogatták a madarak, s az erdő apró rágeszálói is bele-beleköstoltak a földre hullott keserű csemegébe. Színes bogyoival a zöld paraván élő díszé lett a kis fa.

Beköszöntött az ősz, és tarka-barka, sárgáspirosan zöldesbarna leveleivel ő megint csak felhívta magára a figyelmet. A tél múltával aztán alig győzte kívánni, hogy újra csókot leheljen ágaira az első tavaszi nap, virágot bonthasson, s a bolondos szél erdőszerte hírül adja: kivirágzott a kis vadcseresznye-fa, és már megint ő a legszebb...

A hóvirág

(Zelk Zoltán meséje nyomán)

Az erdőket, mezőket hó borította, de a hó alatt a kis fűszálak ébredezni kezdtek már mély álmukból.

– Alszol még? – suttogta szomszédjának az egyik fűszál.

Bizony, aludt az még, de a suttogásra fölébredt: azt hitte, a szellő szólt hozzá, ezért még boldogan mosolygott is, mert éppen azt álmodta, hogy harmatcseppben fürdik, és napsugárban szárítkozik. De szomszédja hamar visszaterelte a valóságba:

– Miért mosolyogsz?

– Nem a szellő hív játszani?

Erre elnevette magát a füvecske.

– Jól mondd! Mert a szellő olyan erős, ugye, hogy leszedi rólunk ezt a vastag fehér dunyhát!

A másik fűszál csak most tért magához.

– Ah! Hát még mindig hótakaró alatt vagyunk! Még mindig nem láthatjuk az eget, a napsugarat!

Olyan szomorú lett, hogy bánatában a másik oldalára akart fordulni.

– Aludjunk inkább! Legalább szépet álmodunk!

– Ne aludj! – suttogta a másik – Nézzük meg, mi van a világban.

– Hogyan nézhetnék meg mi azt, gyenge kis fűszálak, a nagy hótakaró alatt! Ha akárhogy erőlködünk is, akkor sem tudjuk kidugni fejünket a nehéz hótakaró alól.

De a másik fűszál nem nyugodott meg ebben.

– Meg kell keresnünk a módját!

– De hogyan?

Az első fűszál nem soká törte a fejét, hamarosan megszólalt:

– Én már kitaláltam!

Még jobban odalapult a földhöz, hallgatózott. Aztán megkopogtatta a földet.

– Fölébredtem a föld alatt alvókat – mondta titokzatosan.

– Hallják is azok! Még nálunk is messzebb vannak a napvilágtól.

De a kis fűszál szorgalmasan kopogtatta a földet, és reménykedve hallgatózott. Nemsokára aztán mozgolódást vett észre a föld alatt. Megörült a kis fűszál.

– Jó reggelt – kiabált jó erősen. – Kialudtátok magatokat?

A hóvirág még zsenge zöld csírágyában aludt, de a kiabálásra fölébredt, és figyelni kezdett, meg is szólalt álmos hangon:

– Ki az, mi az?!

– Fűszálacska! – volt a válasz.

Megörült a hóvirágcsírácska, egyszerre víg lett.

– Hát ti már fölébredtetek? Akkor én sem leszek rest! – kiugrott csírágyácskájából, bimbófejét nekifeszítette a földnek, s egyszeriben ott állt a fűszál előtt. Boldogan ölelték meg egymást.

– Csakhogy itt vagy! – mondogatták a fűszálak.

Igen ám, könnyű volt a jó puha földből kibújni – gondolta az első fűszál. – De hogyan lehet a nehéz hótakaró fölé kerülni?

– Te voltál az egyetlen reményünk – mondta a másik fűszálacska. – Én tudtam, hogy te bátor és erős vagy, és hírt adsz nekünk a nagyvilágról. Mert meguntuk már a sok alvást. Szeretnénk napvilágot látni, és megtudni: van-e már meleg napsugár.

A hóvirág bimbócska nem kérte magát, hiszen neki is ilyen vágyai voltak. A két fűszál észre sem vette, a hóvirág már a szabad ég alól kiáltott hozzájuk:

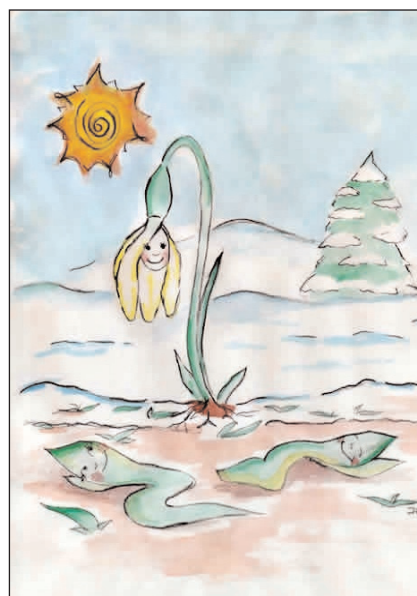
– Jaj de fényes a napvilág! Jaj de szép az ég!

Amint a napsugár tekintete a hóvirágra esett, úgy körülölelte langyos sugarával, hogy a hó is olvadozni kezdett. A két fűszál fölött egyszerre csak világosodni kezdett. Nemsokára ott álltak ők is a szabad ég alatt.

– Most már nemsokára jön a szellő is – mondta az első fűszálacska a szomszédjának.

– És akkor úgy lesz, mint ahogyan álmodtam – válaszolta a másik füvecske –, harmatcseppben fürdöm, s napsugárban szárítkozik.

A hóvirág szelíden mosolygott rájuk, s fehér bóbítóját a nap felé fordította.

Kellemes húsvéti ünnepeket kíván és továbbra is szeretettel várja leveleiteket, javaslataitokat a szerkesztő néni, az alábbi címre:

B. OSVÁT ÁGNES

540.477 Marosvásárhely (Targu Mures),
str. Armoniei nr. 22 ap. 13, jud. Mures, Románia.

Telefon: 0040265/249918,
0040365/803670, 0040770/173128

E-mail: osvatagnes@gmail.com

Tisztelt olvasóink!

Decemberi lapszámunkba minden belföldi előfizető számára behelyeztünk egy sárga csekket. Szép számban érkeztek a befizetések, a legtöbben ezt meghaladóan küldtek támogatásnak tekintett összegeket is, a támogatók listáját a 37. oldalon közöljük. Erdélyi testvéreink nevében is köszönjük!

Sajnos elég sokan nem reagáltak a felhívásra, ők - nyilvántartásunk szerint - legutóbb a tavalyi év elején, de néhányan még a 2010. év végén fizettek be. Számukra most még megküldjük a lapot, amibe ismét behelyezünk egy sárga csekket. Amennyiben továbbra is elmarad a befizetésük, ezt annak tudjuk be, hogy nem óhajtják tovább kapni lapunkat. (Az esetleges tévedés lehetősége mindig fennáll, ez esetben kérjük, hogy azonnal jelezzenek vissza bármelyik, az impresszumban feltüntetett elérhetőségünkön!)

Előfizetni banki átutalással is lehet, a következő számlaszámon: 52400054-10030826 Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet. Külföldi olvasóink, amennyiben nem tudják közvetlenül eljuttatni valutában vagy a napi árfolyamon számított forintban a megjelölt összeget, legegyszerűbben a banki átutalást használhatják, a köv. címre: Erdélyi Körök Országos Szövetsége 6070 Izsák, Kálvin tér 1. Számlaszám: 52400054-10030826 Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet IBAN: HU34 5240 0054 1003 0826 00000000 BIC/SWIFT: TAKBHUHB

Emlékeztetőül: Belföldi éves előfizetési díj 1.500 HUF. Külföldre: Európában 10 EUR, tengeren túlra 20 USD

Itt értesítjük olvasóinkat, hogy Takács Ferencnek az előző lapszámunkban bemutatott A Mihály arkangyal légio c. könyvéből, miután az azt előfizetőknek kipostáztuk, maradt még néhány példány. Ezeket változatlan áron (4 ezer Ft., postaköltséggel együtt) lehet a szerkesztő címén kérni.

Kedves olvasónk!

Amennyiben még nem rendelkezett adója 1%-ról, kérjük ne feledje, hogy ezzel is támogatja lapunkat!

Az EKOSZ adószáma:

19110114-1-17

ÁTALVETŐ ONLINE

Lapunk az interneten a következő címen olvasható:

www.ekosz.hu, www.erdelyikor.hu és az új lapszám megjelenésével cserélődik.